

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

SECȚIA A IV-A

CAZUL ZĂICESCU ȘI FĂLTICINEANU c. ROMÂNIEI

(Cererea nr. 42917/16)

HOTĂRÂRE

Traducere neoficială CRJ

Articolul 8 (+ Articolul 14) • Viața privată • Discriminare • Achitarea a doi ofițeri militari de rang înalt anterior condamnați pentru infracțiuni legate de Holocaust, în cadrul unor proceduri de recurs extraordinar care nu au fost comunicate reclamanților, ca victime ale Holocaustului, sau publicului • Rezultatele și contextul procedurilor au capacitatea de a avea un impact suficient asupra sentimentului de identitate și valoare personală a reclamanților • Suferința emoțională atinge „un anumit nivel” sau „pragul de severitate” necesar • Articolul 8 (+ Articolul 14) aplicabil • Principiile dezvoltate în jurisprudență referitoare la declarațiile antisemite sau negarea Holocaustului aplicabile în cazul de față

• Importanța contextului dreptului internațional și a standardelor legale internaționale sau naționale comune ale statelor europene • Noile procese privesc o chestiune de interes public deosebit • Păstrarea dosarelor referitoare la condamnările inițiale și la procedurile de rejudicare de către serviciile secrete • Refuzul inițial de a permite reclamanților accesul la dosare fără o justificare rezonabilă

• Eșecul de a aduce achitățile la cunoștința publicului sau de a face judecățile accesibile și constatările și raționamentele deciziilor de achitare, ar fi putut provoca legitim în reclamanți sentimente de umilire și vulnerabilitate și ar fi putut cauza traume psihologice • Eșecul de a aduce motive relevante și suficiente pentru acțiunile care au condus la revizuirea condamnărilor istorice, în absența unor noi probe, prin reinterpretarea faptelor istoric stabilite și negarea responsabilității oficialilor statului pentru Holocaust, contrar principiilor dreptului internațional • Acțiunile autorităților sunt excesive și nu pot fi justificate ca „necesare într-o societate democratică”

Articolul 34 • Victimă • Nu este necesar să se stabilească o conexiune directă între actele comise de cei doi ofițeri militari și reclamanți, deoarece infracțiunile în discuție vizează un întreg grup de persoane și având în vedere destinul personal al reclamanților • Reclamanții pot pretinde că au suferit personal din cauza suferinței emoționale când au aflat despre redeschiderea procedurilor penale și achitățile • Reclamanții pot fi considerați având un interes personal în procedurile destinate stabilirii responsabilității membrilor de rang înalt ai armatei pentru Holocaust în România.

Pregătit de Secretariat. Nu obligă Curtea.

STRASBOURG

23 aprilie 2024

Această hotărâre va deveni definitivă în condițiile prevăzute de Articolul 44 § 2 al Convenției. Poate fi supusă revizuirii editoriale.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

În cazul Zăicescu și Fălticineanu c. României,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a IV-a), întrunită într-o Cameră compusă din:

Gabriele Kucsko-Stadlmayer, *Președinte*,

Tim Eicke,

Faris Vehabović,

Yonko Grozev,

Armen Harutyunyan,

Ana Maria Guerra Martins,

Sebastian Rădulețu, *judcători*,

și Andrea Tamietti, *Grefier de Secție*,

Având în vedere:

cererea (nr. 42917/16) împotriva României depusă la Curte în temeiul Articolului 34 al Convenției pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale („Convenția”) de către doi cetățeni români, domnul Leonard Zăicescu („primul reclamant”) și doamna Ana Fălticineanu („a doua reclamantă”), la 14 iulie 2016;

decizia de a comunica cererea Guvernului României („Guvernul”);

decizia de a acorda cererii prioritate în conformitate cu Regula 41 a Regulilor Curții;

observațiile părților;

Deliberând în privat la 7 noiembrie 2023 și 12 martie 2024,

Pronunță următoarea hotărâre, adoptată la această ultimă dată:

INTRODUCERE

1. Reclamanții au susținut că drepturile lor prevăzute de articolele 3, 6 § 1, 8 și 14 ale Convenției, precum și de articolul 1 al Protocolului nr. 12 la Convenție, au fost încălcate ca urmare a achitării a doi oficiali militari anterior condamnați pentru infracțiuni legate de Holocaust, în cadrul unor proceduri care nu le-au fost comunicate lor, ca victime ale Holocaustului, nici publicului.

FAPTELE

2. Reclamanții s-au născut în anii 1927, respectiv 1929, și locuiesc în București. Ei au fost reprezentați de doamna G. Iorgulescu, director executiv al Centrului de Resurse Juridice („CRJ”), o organizație neguvernamentală românească cu sediul în București.

3. Guvernul a fost reprezentat de Agentul său, cel mai recent doamna S.M. Teodoroiu, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

4. Faptele cazului pot fi rezumate astfel:

I. CONTEXTUL ISTORIC ȘI PROCESUL CRIMELOR DE RĂZBOI DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ÎN ROMÂNIA

5. În septembrie 1940, prim-ministrul român Ion Antonescu a încheiat o alianță cu o mișcare politică de extremă dreapta din România cu un program antisemit, care a inclus promulgarea de legi antisemite care au dus, *inter alia*, la exproprierea proprietăților aparținând românilor de origine etnică evreiască și la deplasarea internă a populației evreiești. La 22 iunie 1941, prin decizia prim-ministrului Antonescu, România a intrat în Al Doilea Război Mondial alături de Germania, pentru a-și elibera teritoriile ocupate de Uniunea Sovietică în iunie 1940, ca urmare a Pactului Molotov-Ribbentrop încheiat în 1939. Această decizie a fost urmată de deportările evreilor în Transnistria (o regiune din afara granițelor României, dar sub administrația Guvernului

Român între 1941-1944) și de trei pogromuri, care au implicat violențe masive împotriva comunităților evreiești. Cel mai important a avut loc la Iași (un oraș din regiunea Moldovei, în nord-estul României) la sfârșitul lunii iunie/începutul lunii iulie 1941 și a rezultat în uciderea a peste 13.000 de evrei, inclusiv copii.

6. Conform declarației sale, primul reclamant, care avea paisprezece ani în iunie 1941 și locuia în Iași, este un supraviețuitor al pogromului de la Iași. A fost martor la uciderea tatălui său, unchiului, bunicului și a celui mai bun prieten. Apoi a fost luat din casa sa din Iași și pus într-un „tren al morții” într-un vagon cu 140 de persoane și plasat în ghetoul evreiesc din orașul Podul Iloaiei (în nordul regiunii Moldova). A fost eliberat câteva luni mai târziu și s-a întors acasă orfan. Conform unui raport emis de Comisia Internațională asupra Holocaustului în România (a se vedea paragraful 19 de mai jos), scopul pogromului de la Iași a fost de a curăța orașul de evrei: mulți dintre ei au fost uciși pe străzile orașului pe 28 și 29 iunie 1941, alții au fost încărcăți cu forța în vagoane de marfă cu scândurile bătute peste ferestre și au călătorit mai multe zile în condiții de neimaginat. Mulți au murit, iar alții au fost grav afectați de căldură și lipsa de aer, apă, mâncare și îngrijire medicală. Acele trenuri au ajuns la destinațiile lor – ghetourile din Podul Iloaiei și Călărași – cu doar o cincime dintre pasagerii lor în viață și au fost ulterior denumite „trenuri ale morții”.

7. Potrivit celei de-a doua reclamante, care avea unsprezece ani în 1941, a fost luată din casa ei din Cernăuți (un oraș din Bucovina de Nord - o regiune cu o comunitate evreiască puternică care a făcut parte din România între 1918-1940 și 1941-1944) și plasată într-un ghetou în așteptarea deportării către lagărele de concentrare din Transnistria. Acolo a avut acces limitat la hrană, a îndurat condiții igienice precare, a suferit înghețături la picioare și a fost obligată să poarte steaua galbenă a lui David pe hainele ei. După un an în ghetou, a scăpat de deportare ascunzându-se în casa unor rude timp de trei ani, trăind în frică, fără să iasă din casă și fără acces la educație.

8. În 1945, după semnarea unui acord de armistițiu care recunoștea înfrângerea României în al Doilea Război Mondial (a se vedea paragraful 32 de mai jos) și după ce Partidul Comunist a intrat în guvernul din România, au fost înființate două Tribunale Populare (*Tribunalele Poporului*) în temeiul Legii nr. 312/1945 privind urmărirea și sancționarea celor vinovați de aducerea țării la dezastru și de crime de război ("Legea nr. 312/1945", a se vedea paragraful 33 de mai jos). Tribunalele au judecat ca criminali de război persoanele responsabile, *inter alia*, pentru masacrele populației evreiești. Au fost adunate și examinate dovezi în aproximativ 2.700 de cazuri privind aproape 4.000 de presupuși criminali de război, de o comisie ai cărei membri au fost numiți prin decret regal la propunerea ministrului Justiției (un post ocupat de Partidul Comunist), și care a inclus atât civili, cât și procurori militari. În aproximativ jumătate dintre cazurile examinate, comisia a considerat că există suficiente dovezi pentru a trimite suspectii în judecată. În cadrul acestor proceduri, fostul prim-ministru Antonescu a fost condamnat la moarte la 17 mai 1946 și executat după o lună. Activitatea acestor tribunale speciale s-a încheiat în iunie 1946, deși unele dintre sentințe nu au fost pronunțate decât mai târziu.

9. La sfârșitul anilor 1940 și începutul anilor 1950, au avut loc noi procese împotriva criminalilor de război în fața instanțelor ordinare, pe baza Legii nr. 291/1947 privind urmărirea și sancționarea celor vinovați de crime de război sau crime împotriva păcii și umanității ("Legea nr. 291/1947"), așa cum a fost modificată prin Decretul nr. 207/1948 privind urmărirea criminalilor de război (a se vedea paragraful 33 de mai jos).

10. În acest context, în iulie 1951, R.D. (locotenent-colonel și fost șef al Secției a II-a a Statului Major General al Armatei Române - *Marele Stat Major*) și G.P. (locotenent-colonel și fost șef de birou al Secției a II-a, sub comanda directă a lui R.D.) au fost acuzați de crime de război. Actul de acuzare, pregătit de un procuror al Departamentului de Crime de Război al Parchetului Curții de Apel București, menționa că "Secția a II-a a Statului Major [fusese]

transformată într-un instrument pentru punerea în practică - direct sau prin intermediul subordonaților săi - a tuturor măsurilor de exterminare politică și rasială inițiate de liderii fasciști germani și români". Mai menționa că cei doi inculpați colaboraseră cu conducătorii Serviciului Special de Informații (serviciile secrete românești, care raportau direct fostului prim-ministru Antonescu și Statului Major General al Armatei Române - Marele Cartier General) în punerea în aplicare a pogromului din Iași și că amândoi participaseră direct la organizarea și punerea în aplicare a deportărilor evreilor din Basarabia, Bucovina și Moldova.

11. Prin hotărârea din 15 august 1953, Tribunalul Județean București i-a găsit vinovați pe R.D. și G.P. de crime de război și crime împotriva umanității în temeiul Legii nr. 291/1947 (a se vedea paragraful 33 de mai jos), pentru că au: tratat în mod inuman prizonierii; 2) au cooperat cu Serviciul Special de Informații în punerea în aplicare a pogromului care a avut loc la Iași în iunie 1941; și 3) au participat direct la organizarea și punerea în aplicare a deportărilor evreilor din Basarabia și Bucovina. Raționamentul hotărârii, pronunțat de un complet al secției penale a tribunalului - compus dintr-un judecător și doi asesori populari (civili aleși de autoritățile locale pentru un mandat de patru ani) și cu participarea procurorului - s-a bazat pe mărturii și documente semnate de cei doi acuzați, găsite în dosarul pregătit de comisia atașată Tribunalului Populare (a se vedea paragraful 8 de mai sus). Aceste documente includeau corespondență trimisă de R.D. subordonatului său, G.P. (care se afla la Iași), discutând aranjamente practice în vederea deportării evreilor din acest oraș, corespondență din partea Secției a II-a a Statului Major General către G.P. care superviza deportarea evreilor pe teren în diverse zone din Basarabia, Bucovina (inclusiv orașul Cernăuți) și Moldova, și alte corespondențe în care G.P. își trimitea superiorilor informațiile culese în teren (de exemplu, informații despre încălcările de securitate din ghetoul Podul Iloaiei). R.D. a argumentat în propria sa apărare că măsurile luate împotriva evreilor la Iași au fost ordonate și executate direct de trupele germane și că el nu a avut nicio implicare. G.P. a susținut că a executat doar ordinele primite de la R.D. pentru a afla cum se desfășoară transportul evreilor. După rezumarea și evaluarea probelor în favoarea și împotriva acuzațiilor, tribunalul a constatat că toate faptele, așa cum au fost descrise în actul de acuzare (a se vedea paragraful 10 de mai sus), au fost pe deplin dovedite. R.D. și G.P. au fost condamnați la cincisprezece, respectiv zece ani de închisoare cu muncă silnică, și confiscarea totală a averilor. Hotărârea a devenit definitivă la 26 mai 1954, când recursul depus de inculpați a fost respins de către Curtea Supremă de Justiție.

12. În 1955, Legea nr. 291/1947 a fost abrogată printr-un decret parlamentar care a pus capăt urmăririi penale și judecării criminalilor de război ("Decretul nr. 421/1955", a se vedea paragraful 34 de mai jos). În conformitate cu acest decret, pedepsele neexecutate primite de persoanele condamnate pe baza Legii sus-menționate, inclusiv R.D. și G.P., au fost grațiate. Ca rezultat, R.D. și G.P. au fost eliberați din închisoare. G.P. a murit la scurt timp după eliberare.

13. În 1956, președintele Curții Supreme a introdus din oficiu un *recurs în supraveghere* împotriva ambelor hotărâri din 1953 și 1954 (a se vedea paragraful 11 de mai sus) în măsura în care se refereau la R.D. Printr-o hotărâre preliminară din 5 martie 1956, recursul a fost admis și cele două hotărâri au fost anulate - dar numai în ceea ce privește R.D., dat fiind că G.P. decedase în acest timp. Ca rezultat, cazul a fost trimis pentru rejudecare în scopul clarificării încadrării juridice a faptelor și a competenței instanțelor militare de a judeca cazurile referitoare la crimele de război.

14. Printr-o hotărâre din 24 ianuarie 1957, Tribunalul Militar Județean București a efectuat o nouă examinare a cazului și a modificat încadrarea legală a faptelor comise de R.D. în infracțiunea de activitate intensă împotriva clasei muncitoare și a mișcării revoluționare conform articolului 193¹ alin. 1 din Codul Penal (a se vedea paragraful 35 de mai jos) deoarece persoanele care fuseseră arestate și plasate în ghetouri și lagăre de concentrare la ordinul său erau membri ai clasei muncitoare.

R.D. a fost găsit vinovat de această infracțiune și a fost condamnat la cinci ani de închisoare și confiscarea totală a averilor. Sentința a fost considerată a se încadra în termenii decretului de grațiere (a se vedea paragraful 12 de mai sus). R.D. a declarat în propria sa apărare că nu a avut cunoștință sau implicare în acțiuni împotriva populației evreiești. Hotărârea a fost adoptată de un complet compus dintr-un judecător militar și doi asesori populari (a se vedea paragraful 11 de mai sus) - dintre care unul era membru al armatei. Un procuror militar a fost prezent pe tot parcursul procedurilor. Raționamentul pe care l-a dat tribunalul pentru decizia sa a fost următorul:

“ Încă de dinainte de începerea războiului, inculpatul a pregătit o serie de măsuri menite să asigure siguranța spatelui trupelor de luptă. Odată cu începerea războiului, inculpatul, R.D., în colaborare cu SSI [Serviciul Special de Informații], a ordonat arestarea persoanelor care acționau în mișcarea revoluționară, Partidul Comunist. În acest scop, el a contribuit la crearea de ghetouri și lagăre de concentrare pentru evrei și la plasarea comuniștilor în lagăre de concentrare.

Inculpatul a ordonat subordonaților săi să investigheze suspjecții și să curețe spatele trupelor de luptă de elemente considerate periculoase pentru siguranța trupelor.

Inculpatul a ordonat personal plasarea în lagăre de concentrare a unui număr mare de evrei ...

Inculpatul a recunoscut parțial doar acuzațiile aduse împotriva sa, dar toate sunt dovedite prin declarațiile martorilor ... și prin documentele aflate în dosar ...

Nu a putut fi stabilit cu certitudine dacă inculpatul R.D. a contribuit în vreun fel la organizarea masacrelor de evrei din Iași, aceste masacre fiind o diversiune creată de autoritățile germane și române pentru a distrage atenția de la înfrângerile suferite pe frontul anti-sovietic. ...

Tribunalul constată că este dovedit că inculpatul R.D. a fost șeful Secției a II-a de Informații și Contrainformații a Statului Major General și ulterior al primului eșalon al Marelui Cartier General al Armatei Române începând cu februarie 1941.

Totodată, se constată că inculpatul, împreună cu alte autorități statale (Serviciul Special de Informații), a luat o serie de măsuri împotriva comuniștilor și a celor considerați o amenințare la adresa siguranței trupelor și progresului războiului. Astfel, între iunie 1940 și iunie 1941, a ordonat plasarea în lagăre de concentrare a unui număr mare de evrei și anchetarea și punerea sub acuzare a persoanelor suspectate de apartenență comunistă sau sovietică între iunie 1940 și iunie 1941..”

II. REJUDECĂRI DUPĂ CĂDEREA REGIMULUI COMUNIST

15. După căderea regimului comunist, între 1990 și 2000, au fost formulate mai multe recursuri în anulare de către Procurorul General solicitând achitarea celor condamnați pentru crime de război.

16. În acest context, la 30 martie 1998 și 10 mai 1999, ca urmare a recursurilor extraordinare formulate de Procurorul General (care argumenta că faptele pentru care R.D. și G.P. fuseseră condamnați nu conțineau elementele unei infracțiuni, deoarece cei doi nu au avut nicio implicare în nicio măsură împotriva populației evreiești), Curtea Supremă de Justiție a anulat

hotărârile din 1953, 1954 (a se vedea paragraful 11 de mai sus) și 1957 (a se vedea paragraful 14 de mai sus), a redeschis procesele și i-a achitat pe R.D. și G.P. Pe baza aceluiași documente și declarații ale martorilor ca cele examinate anterior de către instanțe, Curtea a constatat într-o hotărâre din 30 martie 1998 că - în ceea ce privește deportarea evreilor - R.D. a respectat doar ordinele primite de la oficialii superiori ai Marelui Cartier General al Armatei Române, transmitând acele ordine pe teren. Curtea a considerat că acele ordine au fost bazate pe liste (de nume) întocmite de Serviciul Special de Informații Român și de jandarmerie și că ele au fost efectiv puse în aplicare de către trupele germane. În ceea ce privește un recurs separat formulat de Procurorul General la cererea succesorilor lui G.P., aceeași instanță a constatat la 10 mai 1999 că Secția a II-a a Statului Major General al Armatei Române - în cadrul căreia G.P. și-a exercitat funcțiile - nu a avut nicio implicare nici în masacrul de la Iași, nici în deportările și plasarea evreilor în ghetouri (o declarație a unui martor menționând că aceste activități au fost organizate și desfășurate exclusiv de trupele germane). Prin urmare, în ambele cazuri - constatând absența unor dovezi care să arate implicarea lor directă - instanța a considerat că cei doi inculpați și-au îndeplinit simplu datoriile lor militare și că acțiunile lor nu pot fi considerate infracțiuni în cadrul legislației aplicabile la momentul condamnării lor. Măsurile de confiscare au fost ridicate în cazul ambilor inculpați.

17. Conform formulării hotărârilor menționate mai sus, procesele au avut loc în public, în prezența reprezentanților legali *ex officio* ai inculpaților, care erau ambii decedați, și a procurorului. Reiese din documentele din dosar că dosarele proceselor din 1953 și 1957 au fost păstrate de serviciile secrete și trimise instanței în scopul rejudicării. Guvernul a susținut că, după finalizarea celor două recursuri extraordinare, dosarele judiciare respective au fost plasate în arhivele serviciilor secrete. În 2004, aceleași dosare au fost trimise pentru depozitare la CNSAS (Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității - poliția secretă din perioada comunistă).

III. RAPORTUL COMISIEI INTERNAȚIONALE PRIVIND HOLOCAUSTUL DIN ROMÂNIA

18. La data de 22 octombrie 2003, la inițiativa Președintelui României – în prima recunoaștere oficială după căderea regimului comunist că autoritățile române au jucat un rol în Holocaust – a fost înființată Comisia Internațională pentru Studiul Holocaustului în România („ICHR”), un organism independent de cercetare conceput cu scopul de a cerceta faptele și de a determina adevărul despre Holocaustul din România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În afara președintelui său, supraviețuitorul Holocaustului Elie Wiesel, Comisia a inclus experți în istorie și științe sociale, supraviețuitori ai Holocaustului și reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale evreiești și rome naționale și internaționale, precum și ai Biroului Președintelui României.

19. Raportul final al Comisiei („raportul ICHR”) – un document extins de 416 pagini – a fost publicat în noiembrie 2004, atât online, cât și în format tipărit. Constatările sale s-au bazat pe studiul documentelor istorice și pe mărturiile adunate de membri Comisiei. La lansarea raportului, Președintele României a făcut o declarație publică recunoscând, pentru prima dată la un asemenea nivel înalt, că Holocaustul a fost posibil în România prin complicitatea autorităților de stat de rang înalt, cum ar fi serviciile secrete, armata și poliția, și a celor care au implementat – uneori într-un mod excesiv – ordinele Prim-ministrului Antonescu. Președintele a menționat, de asemenea, că în timpul Holocaustului românesc mii de evrei au fost uciși în România și aproximativ 120,000 au fost deportați în Transnistria, dintre care zeci de mii au murit; în plus, legislația care excludea evreii din școli și universități, barouri, teatre sau armată a fost adoptată, proprietățile evreiești au fost confiscate și bărbații evrei supuși la muncă forțată.

20. Raportul ICHR a menționat că pogromul împotriva evreilor din Iași (a se vedea paragraful 5 de mai sus) a fost realizat sub ordinele exprese ale Prim-ministrului Antonescu ca orașul să fie curățat de toți evreii. Secția a II-a a Statului Major General al Armatei Române și Serviciul Special de Informații au pregătit terenul pentru pogromul din Iași și au furnizat pretextul pentru pedepsirea populației evreiești a orașului, în timp ce unitățile armatei germane staționate în oraș au asistat autoritățile române.

21. Sub titlul „Concluzii și recomandări contemporane”, raportul ICHR a menționat:

Anularea reabilitării criminalilor de război

“De la căderea comunismului în România, am fost martori la achitarea diversilor criminali de război care au fost direct responsabili pentru crimele Holocaustului. Aceștia includ, de exemplu, criminalii de război bine-cunoscuți [R.D.] și [G.P.], ale căror achitări au fost recent ordonate de Curtea Supremă. Guvernul României trebuie să ia toate măsurile disponibile pentru a anula aceste achitări și, în orice caz, ar trebui să condamne în mod ferm, neechivoc și public acești criminali de război (și alții asemenea lor) pentru crimele lor.

...

Comisia concluzionează, alături de majoritatea covârșitoare a cercetătorilor de bună-credință din acest domeniu, că autoritățile române poartă responsabilitatea principală atât pentru planificarea, cât și pentru implementarea Holocaustului. Aceasta include deportarea în Transnistria și exterminarea sistematică a majorității evreilor din Basarabia și Bucovina, precum și din alte zone ale României; uciderea în masă a evreilor români și locali în Transnistria; execuțiile masive ale evreilor în pogromul de la Iași; discriminarea sistematică și degradarea la care au fost supuși toți în timpul administrației Antonescu, inclusiv exproprierea bunurilor, concedierea de la locuri de muncă, evacuarea forțată din zonele rurale și concentrarea în capitalele de județ și în lagăre, precum și utilizarea masivă a bărbaților evrei la muncă forțată sub aceeași administrație. Evreii au fost supuși degradării pentru simplul motiv că erau evrei, au pierdut protecția statului și au devenit victimele acestuia.

...

Când România a făcut alianță cu Germania nazistă în războiul împotriva evreilor, regimul Antonescu a pornit de la ideologiile antisemite și fasciste pre-naziste românești existente deja pentru a iniția și implementa Holocaustul în România.

Statul român a folosit armata, jandarmii, polițiștii, funcționarii publici, jurnaliștii, scriitorii, studenții, primarii, instituțiile publice și private, precum și întreprinderile industriale și comerciale în scopul de a diminua și a distruge evreii sub administrația sa. Ordinele au fost emise în București, nu în Berlin.

Când guvernul Antonescu a decis să oprească exterminarea evreilor, aceasta a încetat. Schimbarea politicii față de evrei a început în octombrie 1942, înainte de înfrângerea de la Stalingrad, iar deportările s-au încheiat definitiv în martie-

aprilie 1943. Acestea au fost urmate de negocieri despre repatrierea evreilor deportați care au ajutat la supraviețuirea a cel puțin 292.000 de evrei români.

Dintre toți aliații Germaniei naziste, România poartă responsabilitatea pentru cea mai mare contribuție la exterminarea evreilor, în afara Germaniei însăși. Masacrele comise în Iași, Odesa, Bogdanovca, Dumanovca și Peciora se numără printre cele mai odioase crime comise împotriva evreilor în timpul Holocaustului. România a comis genocid împotriva evreilor, iar supraviețuirea unor evrei în anumite părți ale țării nu schimbă această realitate.

Văzut din perspectiva faptelor rezumate în acest raport al Comisiei, eforturile de reabilitare a celor care au comis aceste crime sunt cu atât mai aberante și îngrijorătoare. Niciunde în Europa nu este o persoană care a comis crime în masă precum Ion Antonescu, aliatul loial al lui Hitler până în ultimul moment, onorată public ca un erou național. Istoriografia oficială comunistă a încercat adesea să atenueze sau să nege în mod direct responsabilitatea pentru uciderea evreilor, aruncând întreaga vină pe germani și pe elementele degradate ale societății românești.

În România post-comunistă, elitele politice și culturale adesea preferă să ignore și uneori să încurajeze propaganda pro-Antonescu, un fapt care a deschis ușa negării explicite a Holocaustului și reabilitării unor criminali de război condamnați. Puține voci s-au ridicat public împotriva acestei tendințe.”

IV. CONFERINȚA ORGANIZATĂ DE INSHR-EW

22. În 2005, prin decizia guvernului, a fost creat Institutul Național pentru Studiul Holocaustului în România „Elie Wiesel” (INSHR-EW) ca instituție publică subordonată Ministerului Culturii și Cultelor Religioase; finanțat din bugetul de stat, principalul obiectiv al activităților sale a fost identificarea, colectarea, arhivarea și publicarea documentelor legate de Holocaust, soluționarea problemelor științifice și dezvoltarea și implementarea programelor educaționale privind acest fenomen istoric.

23. La 26 ianuarie 2016, INSHR-EW a organizat o conferință publică intitulată „Crime de război în timpuri de pace: achitarea autorilor Holocaustului de către justiția românească post-comunistă”. Cu această ocazie, au fost prezentate cercetări extinse efectuate în arhivele CNSAS (a se vedea paragraful 17 de mai sus) de către un istoric (redactor la revista *Sfera Politicii* – a se vedea paragraful 67 de mai jos), care și-a susținut prezentarea cu copii ale hotărârilor din 30 martie 1998 și 10 mai 1999 (a se vedea paragraful 16 de mai sus). Reclamanții au participat la conferință, fiind invitați în calitatea lor de supraviețuitori ai Holocaustului de către INSHR-EW.

V. ÎNCERCĂRILE RECLAMANȚILOR DE A OBȚINE COPII ALE DOSARELOR DE ACHITARE

24. La 18 februarie 2016, reclamanții, reprezentați de CRJ (a se vedea paragraful 2 de mai sus), au depus la Înalta Curte de Casație și Justiție (fosta Curte Supremă de Justiție - de acum înainte „Înalta Curte”) o cerere pentru obținerea copiilor dosarelor referitoare la procesele care s-au încheiat cu hotărârile din 30 martie 1998 și 10 mai 1999 (a se vedea paragraful 16 de mai sus). În cazul în care dosarele nu erau deținute de Înalta Curte, reclamanții au solicitat să fie informați unde au fost arhivate acestea. La 9 și 22 martie 2016, Înalta Curte a răspuns că dosarele

În cauză au fost trimise la două unități militare din București și că nu erau disponibile copii sau alte informații.

25. Între timp, la 3 martie 2016, reclamanții, reprezentați din nou de CRJ, au depus o cerere la CNSAS (a se vedea paragraful 17 de mai sus) pentru a li se acorda acces și la copii ale dosarelor menționate mai sus. Într-un răspuns scris din 29 martie 2016, care a urmat unei conversații telefonice cu reprezentantul reclamanților pe 17 martie 2016, CNSAS a notat că cadrul legal relevant prevedea doar două scenarii posibile sub care reclamanții ar putea fi acordați un astfel de acces: (i) pe baza Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 24/2008 privind accesul la dosarele personale și dezvăluirea Securității (a se vedea paragraful 39 de mai jos) în cazul în care dosarele solicitate conțineau informații adunate de fosta Securitate referitoare la reclamanți sau (ii) în conformitate cu Legea nr. 221/2009 privind condamnările motivate politic și măsurile administrative asimilate (a se vedea paragraful 41 de mai jos) în cazul în care dosarele solicitate constau în hotărâri, rechizitorii, dosare de penitenciar sau rapoarte privind reclamanții sau confiscarea averilor lor. CNSAS a sugerat că, dacă situația reclamanților nu se încadra în cele două scenarii menționate, ei ar putea să solicite acreditarea ca cercetători.

26. La 31 martie 2016, reprezentantul reclamanților a fost informat de un reprezentant al CNSAS că ar trebui să își adreseze cererea către INSHR-EW, care obținuse o copie a dosarelor în cauză în scopuri de cercetare.

27. La 15 mai 2016, reprezentantul reclamanților a inițiat o acțiune judiciară solicitând ca Înalta Curte să fie obligată să le acorde acces la dosare sau să le furnizeze informații cu privire la locația acestor dosare pentru a putea pregăti cererea lor către Curte. Ei au argumentat că refuzul de a le acorda accesul la dosarele în cauză constituie o încălcare a drepturilor lor, așa cum sunt garantate de Articolul 34 al Convenției. Mai mult, informațiile furnizate despre unitățile militare unde fuseseră trimise dosarele (a se vedea paragraful 24 de mai sus) nu erau suficiente pentru a le permite să identifice acele unități. Ei și-au bazat acțiunea pe prevederile Codului Civil privind executarea silită a obligațiilor, articolele 20 § 2 și 21 ale Constituției (care prevedeau, respectiv, că convențiile internaționale au prioritate față de legea națională și stipulau că toți cetățenii au dreptul de acces la justiție) și pe Articolul 34 al Convenției, argumentând că, în absența accesului la dosarele în cauză, dreptul lor de a petiționa Curtea ar fi încălcat.

28. Printr-o hotărâre definitivă din 14 martie 2018, Curtea de Apel București a respins acțiunea ca fiind neîntemeiată, considerând că răspunsul Înaltei Curți la solicitarea reclamanților (a se vedea paragraful 24 de mai sus) a fost conform cu legea.

29. Între timp, în urma unei solicitări depuse de reclamanți la INSHR-EW, cărora li se permisese să consulte dosarele în cauză și cărora să li se livreze copii ale acestor dosare, la 23 mai 2016 copii electronice ale dosarelor în discuție au fost livrate reprezentantului reclamanților de către INSHR-EW..

30. La 23 septembrie 2019, CRJ a depus o cerere de informații la biroul procurorului atașat la Înalta Curte pentru a afla câte recursuri extraordinare au fost depuse de către Procurorul General solicitând achitarea celor condamnați pentru crime de război pe baza Legii nr. 312/1945 (a se vedea paragraful 33 de mai sus). De asemenea, au solicitat copii ale hotărârilor date în aceste recursuri. În răspunsul său din 1 octombrie 2019, biroul procurorului a notat trei recursuri extraordinare care au fost admise de către Înalta Curte: un recurs privind un grup de jurnaliști - admis în 1995; unul privind doi lideri ai unui partid politic istoric care fusese în opoziție cu Partidul Comunist - admis în 1998; și unul privind Ministrul Finanțelor al Guvernului Antonescu - admis în 2000. Reprezentantul reclamanților a fost informat că copiile hotărârilor adoptate în ceea ce privește recursurile extraordinare pot fi obținute doar de la Înalta Curte.

31. La 23 septembrie 2019, CRJ a depus o cerere la Înalta Curte prin care a solicitat să i se furnizeze o copie a hotărârii adoptate în ceea ce privește o cerere de revizuire a condamnării lui A.G., guvernatorul Transnistriei între 1941 și 1944, care fusese condamnat pentru

crime de război pe baza Legii nr. 312/1945 în aceleași proceduri ca cele privind fostul prim-ministru Antonescu (a se vedea paragraful 8 de mai sus). Cererea a fost acceptată, și o copie a hotărârii a fost livrată reclamantilor. În acea hotărâre, adoptată la 6 mai 2008, Înalta Curte a respins o cerere de revizuire a hotărârii de condamnare depusă de rudele lui A.G., considerând că faptele pe care se bazase cererea nu erau noi și nu schimbau situația factuală așa cum fusese stabilită de hotărârea de condamnare, astfel încât să justifice revizuirea ei.

CADRUL LEGAL SI PRACTICA RELEVANTE

I. CADRUL LEGAL ȘI PRACTICA INTERNE

A. Legislație penală relevantă

32. La 12 septembrie 1944 a fost semnat un acord de armistițiu între Guvernele Statelor Unite ale Americii, Regatului Unit și Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (acționând în interesul Națiunilor Unite) și Guvernul României; acordul a recunoscut înfrângerea României în Al Doilea Război Mondial și angajamentul său de a continua războiul alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei și Ungariei. În temeiul acestui acord, România s-a angajat să încheie toate relațiile cu Germania și să intre în război de partea Puterilor Aliate împotriva Germaniei. De asemenea, a convenit să elibereze toate persoanele ținute în detenție pe motiv de origine rasială, să dizolve toate organizațiile fasciste și să abroge toate legile discriminatorii și restricțiile impuse în baza acestora. În plus, România s-a angajat să aresteze și să judece toate persoanele acuzate de crime de război.

33. În aplicarea acordului menționat mai sus, Legea nr. 312/1945 privind urmărirea penală și sancționarea celor vinovați de aducerea țării în dezastru și de crime de război („Legea nr. 312/1945”) a prevăzut crearea Tribunalelor Populare și a stabilit regulile de procedură referitoare la urmărirea penală și judecata criminalilor de război. Acesta a prevăzut, de asemenea, pedeapsa cu moartea pentru cei vinovați de crime de război și a menționat că urmărirea penală și judecata lor ar putea fi efectuate doar până la 1 septembrie 1945. La 15 august 1947, în urma unei analize a activității Tribunalelor Populare, a fost promulgată noua Lege nr. 291/1947 privind urmărirea penală și sancționarea celor vinovați de crime de război sau crime împotriva păcii și umanității („Legea nr. 291/1947”). Dispozițiile acesteia erau în mare parte similare cu cele ale Legii nr. 312/1945, cu excepția abrogării pedepsei cu moartea pentru astfel de crime. Legea nr. 291/1947 a fost ulterior modificată prin Decretul nr. 207/1948, cea mai importantă schimbare fiind anularea termenelor de prescripție.

34. Decretul nr. 421 din 24 septembrie 1955 a abrogat Legea nr. 291/1947 și a anulat părțile neexecutate ale pedepselor celor condamnați pentru crime de război pe baza Legilor nr. 312/1945 și 291/1947.

35. Articolul 193¹ a fost introdus în Codul Penal în 1954 sau 1955, nu a fost publicat niciodată și a fost aplicat retroactiv. Conform declarațiilor Guvernului, acesta prevedea, în parte relevantă, după cum urmează:

Articolul 193¹ – Activitatea împotriva clasei muncitoare

„1. Activitatea intensă împotriva clasei muncitoare sau a mișcării revoluționare, exercitată [de o persoană] într-o poziție de responsabilitate în aparatul de stat sau într-un serviciu secret, în timpul regimului burghez – va fi pedepsită cu închisoare pe viață cu muncă silnică (*închisoare grea*) și confiscarea totală a proprietății.”

36. Din 1960, Codul Penal include dispoziții care pedepsesc crimele împotriva păcii și umanității.

37. Conform articolelor 409-413 din Codul de Procedură Penală, așa cum erau în vigoare la momentul relevant, se putea depune o cale extraordinară de atac (*recurs în anulare*) de către Procurorul General din proprie inițiativă sau la cererea Ministrului Justiției împotriva oricărei hotărâri definitive, în orice moment. Instanța care examina recursul avea puterea de a decide dacă să convoace sau nu părțile. Aceste prevederi, introduse inițial în timpul dictaturii regelui Carol al II-lea și menținute pe durata regimului comunist, au fost în cele din urmă abrogate în decembrie 2004.

B. Prevederi privind accesul la dosarele deținute de CNSAS

38. Conform statutului său, adoptat prin decizia nr. 2 din 18 decembrie 2008, CNSAS (a se vedea paragraful 17 de mai sus) este o instituție publică care administrează și păstrează arhivele *Securității*. Accesul la arhive se poate obține în modul descris mai jos.

39. Prin acces la dosarul personal: conform articolului 1 din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 24/2008 privind accesul la propriul dosar și *deconspirarea* [adică expunerea la examinarea publică] *Securității*, orice cetățean român sau cetățean străin care după 1945 a deținut cetățenia română, și orice cetățean al unui stat membru al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord sau al unui stat membru al Uniunii Europene, are dreptul de acces la propriul său dosar *Securitate*, precum și la alte documente și informații care îl privesc, păstrate la CNSAS.

40. Prin intermediul unei cereri de a fi autorizat să efectueze cercetări, în conformitate cu articolul 39 din regulamentul privind funcționarea și organizarea CNSAS, care se citează în părțile sale relevante astfel:

„(1) Pentru a stabili adevărul istoric despre dictatura comunistă, CNSAS ... acordă acreditare cercetătorilor [atât] externi, cat și interni CNSAS, pe baza unei cereri care precizează tema cercetării, natura cercetării (istorică, politică, psihologică sau sociologică) și rezultatul său final (carte, articol, conferință) și furnizează [cercetătorilor] documente și informații despre structura, metodele și activitățile Securității.

(2) Cercetătorii acreditați pot avea acces la dosare/documente din arhiva CNSAS pe baza unei cereri. Conținutul acesteia trebuie să menționeze natura cercetării (studiu istoric, politic, psihologic sau sociologic), precum și [scopul] (de exemplu, articol, studiu, teză de licență, teză de doctorat).”

41. Și în final, prin intermediul cererilor depuse de instanțe în cadrul procedurilor desfășurate în baza articolului 4 din Legea nr. 221/2009 privind condamnările politice și măsurile administrative asimilate (“Legea nr. 221/2009”), așa cum era în vigoare la momentul relevant: pe baza acestor prevederi, cei care fuseseră condamnați penal între 6 martie 1945 și 22 decembrie 1989 pentru anumite infracțiuni puteau solicita instanțelor să stabilească natura politică a condamnării lor. În cadrul acestor proceduri, instanțele erau autorizate să solicite de la CNSAS orice documente necesare pentru un astfel de proces.

C. Cadrul legal privind condamnările politice

42. În conformitate cu Legea nr. 221/2009 (a se vedea paragraful 41 de mai sus), toate condamnările definitive adoptate între 6 martie 1945 și 22 decembrie 1989 pentru orice infracțiuni comise cu scopul de a se opune regimului totalitar, înainte sau după 6 martie 1945, au fost considerate condamnări politice. Legea prevedea în continuare că caracterul politic al acestor condamnări urma să fie stabilit de către instanțe și, dacă era stabilit, efectele hotărârilor de

condamnare urmau să fie eliminate. Începând din 2009, potrivit articolului 7 al aceleiași legi, nu mai este posibil pentru persoanele condamnate pentru anumite infracțiuni – anume, (i) crime împotriva umanității, (ii) desfășurarea de activități care promovează idei, concepte sau doctrine rasiste și xenofobe, (iii) promovarea urii sau violenței motivate de motive etnice, rasiale, religioase sau de presupusa superioritate a unor rase și inferioritatea altora, (iv) promovarea antisemitismului, sau (v) incitarea la xenofobie – să solicite eliminarea efectelor condamnărilor lor, deoarece astfel de condamnări nu sunt considerate a fi fost motivate politic.

D. Cadrul legal și practica internă privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor fasciste, rasiste sau xenofobe și glorificarea persoanelor vinovate de crime împotriva păcii și umanității

43. La 28 martie 2002 a intrat în vigoare Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor fasciste, rasiste sau xenofobe și a glorificării persoanelor vinovate de crime împotriva păcii și umanității. În forma adoptată la momentul respectiv, prevedea pentru prima dată că actul de promovare, în public, a glorificării persoanelor vinovate de crime împotriva păcii și umanității, și actul de promovare (în public sau în orice alt mod) a ideilor fasciste, rasiste sau xenofobe constituiau infracțiuni pedepsite cu închisoare de la șase luni la cinci ani și cu privarea de anumite drepturi (Articolul 5). De asemenea, prevedea pentru prima dată o pedeapsă cu închisoarea de la șase luni la cinci ani și privarea de anumite drepturi pentru infracțiunea de contestare sau negare, în public, a Holocaustului sau a efectelor acestuia (Articolul 6). Parlamentul României a aprobat ordonanța adoptând Legea nr. 107/2006 (cu anumite modificări, cum ar fi schimbarea definiției Holocaustului în „persecuția sistematică (susținută de Stat) și anihilarea evreilor europeni de către Germania nazistă și aliații săi și colaboratorii acestora în perioada 1933-1945” și inserarea unei referințe la deportarea și anihilarea poporului rom în timpul celui de-al Doilea Război Mondial). Ulterior, Legea nr. 217/2015 a modificat definiția Holocaustului în „persecuția sistematică și anihilarea evreilor și romilor, susținută de autoritățile și instituțiile Statului Român în teritoriile pe care le administra între 1940 și 1944”. Prima și singura condamnare penală pe baza acestor prevederi a avut loc în 2021, când un fost colonel al serviciilor secrete românești a fost condamnat la o pedeapsă cu închisoarea cu suspendare de un an și o lună pentru trei articole pe care le-a scris între 2013 și 2017 în care a negat existența Holocaustului. La 31 martie 2022, Curtea de Apel București a permis o apelare depusă de inculpat și a anulat sentința, hotărând că nu a fost necesară și că un avertisment de a nu mai comite alte infracțiuni de aceeași natură era suficient.

E. Legea nr. 544/2001 privind accesul la informațiile de interes public

44. În conformitate cu Legea nr. 544/2001 privind accesul la informațiile de interes public (“Legea nr. 544/2001”), orice persoană poate solicita acces la informații referitoare la activitatea unei autorități publice și la datele personale care îl privesc și care sunt deținute de autoritățile publice. În cazul în care o astfel de solicitare este refuzată, acea persoană poate (dacă poate dovedi un interes legitim) să depună o cerere prin care să solicite instanțelor administrative să ordone respectivei autorități publice să îi acorde acces la informațiile în cauză. Potrivit Legii nr. 544/2001, instituțiile publice sunt obligate să facă disponibile publicului o listă a informațiilor publice care intră în sfera de aplicare a acelei legi și pe care le dețin. Pe site-ul CNSAS (a se vedea paragraful 17 de mai sus), lista acestor informații publice este următoarea: ordinea de zi a ședințelor Consiliului CNSAS; deciziile finale adoptate de CNSAS sau de instanțe privind solicitările de acces la dosare; declarațiile de avere și interese făcute de angajații CNSAS;

oportunități de angajare și mișcări de personal; informații despre buget și cheltuieli; și agenda președintelui CNSAS.

F. Alte dispoziții legale relevante

45. Principiul conform căruia prevederile legale speciale au prioritate față de prevederile legale generale este stabilit de Articolul 15 din Legea nr. 24/2000 privind tehnica legislativă pentru adoptarea legislației. Același principiu a fost reiterat de Înalta Curte de Casație și Justiție în decizia interpretativă nr. 28 din 10 mai 2021. Curtea a stabilit că, conform principiilor de drept, legea generală se aplică în ceea ce privește orice chestiune și în ceea ce privește toate cazurile, cu excepția cazurilor în care legiuitorul a stabilit un regim special și excepțional, adoptând reglementări speciale care au prioritate față de legea comună. Natură specială a acestor reglementări derivă din însuși scopul lor de adoptare – adică legiuitorul a avut în vedere să se abată de la norma generală prin mijloace extraordinare care trebuie interpretate și aplicate strict.

II. DREPTUL INTERNAȚIONAL

A. Materiale internaționale privind antisemitismul și negarea Holocaustului

46. În cel de-al doilea raport privind România adoptat la 22 iunie 2001, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței ("ECRI") a remarcat că anumite secțiuni ale presei din România încă publicau articole cu tentă antisemită și că, deși exista legislație pentru a combate fenomenul discursului de ură și pentru a reglementa mass-media în acest domeniu, astfel de legi erau rareori aplicate, dacă vreodată. Raportul a mai remarcat că prevederile legislative deja existente pentru a combate manifestările de xenofobie (cum ar fi incitarea la ură, discursul politic rasist, discriminarea din partea funcționarilor publici sau discriminarea în alte domenii ale vieții) erau, de asemenea, rar utilizate. În plus, retorica antisemită și anti-minorități a fost folosită în perioada premergătoare alegerilor parlamentare din noiembrie 2000, iar acele alegeri au înregistrat o creștere îngrijorătoare a voturilor pentru un partid extremist, rezultând într-o creștere a reprezentării parlamentare a aceluși partid. În cel de-al patrulea raport privind România adoptat la 19 martie 2014, ECRI a notat cu îngrijorare că Holocaustul a continuat să fie negat în public, în mod regulat, de figuri eminente (cum ar fi senatori și profesori universitari) fără ca să fie luate măsuri legale. În plus, ECRI a raportat că în 2010 Banca Națională a României a emis o monedă comemorativă care înfățișa un lider religios și fost prim-ministru între 1938-1939, sub al cărui guvern aproximativ 225.000 de evrei au fost lipsiți de cetățenia română. Când a fost îndemnată să retragă moneda de către multe organizații, banca a refuzat, fiind susținută de Biserica Ortodoxă. În aceeași perioadă, în timpul unui talk-show la televiziunea națională, un jurnalist cunoscut a lăudat și a definit fondatorul mișcării extreme de dreapta istorică românești (a se vedea paragraful 5 de mai sus) ca fiind "cel mai onest și cinstit politician român din perioada interbelică". ECRI a considerat că această declarație cu implicații rasiste și antisemite și sancțiunea acesteia (o avertisment al canalului de televiziune) este un exemplu de încurajare a cultului persoanelor care au săvârșit infracțiuni împotriva păcii și umanității sau care au promovat idei fasciste, rasiste sau xenofobe prin folosirea propagandei. În cel de-al cincilea raport privind România adoptat la 3 aprilie 2019, ECRI a continuat să raporteze că discursul inflamator împotriva comunității evreiești era prezent în România. Acesta apărea în principal pe platforme anonime, site-uri naționaliste sau rețele de socializare și implica în principal afișări de natură rasistă, antisemită clasică sau teorii ale conspirației, inclusiv materiale care glorificau mișcarea istorică românească de extremă-dreapta. Similar, o carte care nega în mod deschis Holocaustul

a fost lansată în 2016 la o librărie cunoscută din București. ECRI și-a exprimat regretul că autoritățile nu au intervenit atunci când o altă carte similară a fost lansată în mai 2017, cu toate că procuratura și primăriile au fost informate despre eveniment înainte să aibă loc.

47. Alianța Internațională pentru Rememorarea Holocaustului ("IHRA") este o organizație internațională creată în 1998, care unește guverne și experți cu scopul de a consolida, avansa și promova educația, cercetarea și rememorarea Holocaustului. Uniunea Europeană ("UE") este un partener internațional permanent, alături de douăzeci și cinci de state membre ale UE, inclusiv România, care au devenit țări membre ale IHRA. Definițiile de lucru ale antisemitismului sau ale negării Holocaustului redactate de IHRA sunt acceptate de diverse organisme și organizații internaționale și europene, inclusiv instituțiile UE. Statele membre ale IHRA au adoptat definiția de lucru a negării și distorsionării Holocaustului, prin consens, la întâlnirea plenară a IHRA de la Toronto din 10 octombrie 2013. Această definiție de lucru, dezvoltată de experții IHRA în cooperare cu reprezentanții guvernamentali pentru utilizare ca instrument de lucru practic, se citează în părțile sale relevante astfel:

"Negarea Holocaustului este un discurs și o propagandă care neagă realitatea istorică și amploarea exterminării evreilor de către naziști și complicii lor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cunoscut sub numele de Holocaust sau Shoah. Negarea Holocaustului se referă în mod specific la orice încercare de a susține că Holocaustul/Shoah nu a avut loc. ...

Negarea Holocaustului poate include negarea publică sau punerea sub semnul întrebării a utilizării principalelor mecanisme de distrugere (cum ar fi camerele de gazare, execuțiile în masă, înfometarea și tortura) sau intenția genocidului împotriva poporului evreu. ...

Negarea Holocaustului în diversele sale forme este o expresie a antisemitismului. Încercarea de a nega genocidul evreilor este un efort de a exonera nazismul și antisemitismul de vina sau responsabilitatea în genocidul poporului evreu."

Distorsionarea Holocaustului se referă, *inter alia*, la:

"Eforturi intenționate de a scuza sau minimiza impactul Holocaustului sau elementele sale principale, inclusiv colaboratorii și aliații Germaniei naziste;

...

Încercări de a estompa responsabilitatea pentru înființarea lagărelor de concentrare și de exterminare concepute și operate de Germania nazistă, aruncând vina pe alte națiuni sau grupuri etnice."

Potrivit IHRA, exemple contemporane de antisemitism în viața publică includ, de asemenea:

"Negarea faptului, a amploarei, a mecanismelor (de exemplu, camerele de gazare) sau a intenționalității genocidului poporului evreu în mâinile Germaniei național-socialiste și a susținătorilor și complicilor săi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (Holocaustul)."

48. La 6 decembrie 2018, Consiliul Uniunii Europene a adoptat în unanimitate o declarație privind lupta împotriva antisemitismului și dezvoltarea unei abordări comune de securitate pentru protejarea mai bună a comunităților și instituțiilor evreiești din Europa. În

declarație, Consiliul Uniunii Europene "îi invită pe statele membre să adopte și să pună în aplicare o strategie holistică pentru a preveni și combate toate formele de antisemitism ca parte a strategiilor lor de prevenire a rasismului, xenofobiei, radicalizării și extremismului violent." În decembrie 2020, Consiliul Uniunii Europene a reafirmat angajamentul asumat în Declarația din 2018.

49. Studiul din 2018 al Agenției Uniunii Europene pentru Drepturile Fundamentale privind discriminarea, crimele motivate de ură și antisemitismul în statele membre ale UE a constatat că nouă din zece evrei europeni au simțit că antisemitismul a crescut în ultimii cinci ani; 34% evitau să viziteze evenimente sau locuri evreiești deoarece nu se simțeau în siguranță; 38% au luat în considerare emigrarea deoarece nu se simțeau în siguranță ca evrei în Europa; în timp ce 70% considerau că eforturile statelor membre de a combate antisemitismul nu sunt eficiente.

50. Printr-o rezoluție adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite ("ONU") în ianuarie 2022, negarea Holocaustului a fost condamnată fără nicio rezervă și toate statele membre ale ONU au fost îndemnate să o condamne, în conformitate cu rezoluțiile anterioare ale ONU din 2005 și 2007. Rezoluția oferă o definiție a negării și distorsionării Holocaustului bazată pe definiția de lucru a IHRA (a se vedea paragraful 47 de mai sus).

B. Materiale internaționale relevante privind pedepsirea crimelor de război și a crimelor împotriva umanității

51. Partea relevantă a Articolului 6 din Carta Tribunalului Militar Internațional (1945) se enunțează astfel:

„Tribunalul înființat prin Acordul menționat în Articolul 1 de aici pentru procesul și pedepsirea principalilor criminali de război ai țărilor Axei Europene va avea puterea de a judeca și pedepsi persoanele care, acționând în interesele țărilor Axei Europene, fie ca indivizi sau ca membri ai organizațiilor, au comis oricare dintre următoarele infracțiuni.

Următoarele acte, sau oricare dintre ele, sunt crime care intră în competența Tribunalului pentru care va exista responsabilitate individuală:

...

(b) *Crime de război*: și anume, încălcările legilor sau obiceiurilor de război. Astfel de încălcări vor include, dar nu se limitează la, uciderea, relele tratamente sau deportarea la muncă forțată sau în orice alt scop a populației civile din teritoriile ocupate sau din acestea;

(c) *Crime împotriva umanității*: și anume, uciderea, exterminarea, înrobirea, deportarea și alte acte inumane comise împotriva oricărei populații civile, înainte sau în timpul războiului, sau persecuțiile pe motive politice, rasiale sau religioase în executarea sau în legătură cu orice crimă în competența Tribunalului, indiferent dacă încalcă sau nu legea internă a țării unde au fost comise.

Liderii, organizatorii, instigatorii și complicii care participă la formularea sau executarea unui plan comun sau conspirației de a comite oricare dintre crimele precedente sunt responsabili pentru toate actele efectuate de orice persoane în executarea unui astfel de plan.”

52. Rezoluția 95 (I) a Adunării Generale a ONU privind Afirmarea Principiilor de Drept Internațional recunoscute de Carta Tribunalului de la Nürnberg (1946) se enunțează astfel:

„Adunarea Generală,

Recunoaște obligația care îi revine în temeiul Articolului 13, paragraful 1, sub-paragraful (a), al Cartei, de a iniția studii și a face recomandări în scopul încurajării dezvoltării progresive a dreptului internațional și a codificării acestuia;

la act de Acordul pentru înființarea unui Tribunal Militar Internațional pentru urmărirea penală și pedepsirea principalilor criminali de război ai Axei Europene, semnat la Londra la 8 august 1945, și de Carta anexată acestuia, și de faptul că principii similare au fost adoptate în Carta Tribunalului Militar Internațional pentru judecarea principalilor criminali de război din Extremul Orient, proclamată la Tokyo la 19 ianuarie 1946;

Prin urmare,

Afirmă principiile de drept internațional recunoscute de Carta Tribunalului de la Nürnberg și de sentința Tribunalului;

Îndrumă Comitetul pentru codificarea dreptului internațional, înființat prin rezoluția Adunării Generale din 11 decembrie 1946, să trateze ca o chestiune de importanță primară planurile pentru formarea, în contextul unei codificări generale a infracțiunilor împotriva păcii și securității omenirii, sau a unui Cod Penal Internațional, a principiilor recunoscute în Carta Tribunalului de la Nürnberg și în sentința Tribunalului.”

53. În 1950, Comisia de Drept Internațional a adoptat următoarele șapte Principii de la Nürnberg ale Dreptului Internațional recunoscute în Carta și Sentința Tribunalului de la Nürnberg:

”Principiul I: Orice persoană care comite un act care constituie o crimă în conformitate cu dreptul internațional este responsabilă pentru acesta și pasibilă de pedeapsă.

Principiul II: Faptul că legea internă nu impune o pedeapsă pentru un act care constituie o crimă în conformitate cu dreptul internațional nu exonerează persoana care a comis actul de responsabilitate în temeiul dreptului internațional.

Principiul III: Faptul că o persoană care a comis un act ce constituie o crimă în conformitate cu dreptul internațional a acționat ca Șef de Stat sau oficial guvernamental responsabil nu îl exonerează de responsabilitate în temeiul dreptului internațional.

Principiul IV: Faptul că o persoană a acționat în conformitate cu ordinele guvernului său sau ale unui superior nu o exonerează de responsabilitate sub dreptul internațional, cu condiția ca acesteia să-i fi fost într-adevăr posibilă o alegere morală.

Principiul V: Orice persoană acuzată de o crimă în conformitate cu dreptul internațional are dreptul la un proces echitabil privind faptele și legea.

Principiul VI: Crimele enumerate în continuare sunt pedepsibile ca crime în conformitate cu dreptul internațional:

...

(b) *Crime de război*: Încălcările legilor sau obiceiurilor de război care includ, dar nu se limitează la, uciderea, relele tratamente sau deportarea la muncă sclavagistă sau în orice alt scop a populației civile din teritoriile ocupate, uciderea sau relele tratamente ale prizonierilor de război, ale persoanelor pe mare, uciderea ostaticilor, jaful de proprietate publică sau privată, distrugerea fără discernământ a orașelor, satelor sau devastarea nejustificată de necesitatea militară.

(b) *Crime împotriva umanității*: Uciderea, exterminarea, înrobirea, deportarea și alte acte inumane comise împotriva oricărei populații civile, sau persecuțiile pe motive politice, rasiale sau religioase, când aceste acte sunt comise sau aceste persecuții sunt efectuate în executarea sau în legătură cu orice crimă împotriva păcii sau orice crimă de război.

Principiul VII: Complicitatea la comiterea unei crime împotriva păcii, a unei crime de război sau a unei crime împotriva umanității, așa cum este stabilită în Principiul VI, constituie o crimă în conformitate cu dreptul internațional.

54. Convențiile de la Geneva din 1949 pentru Protecția Victimelor Conflictelor Armate au definit legal ce constituie încălcări grave ale dreptului internațional umanitar, cum ar fi omuciderea intenționată, tortura sau tratamentul inuman, deportarea sau transferul ilegal, și au stabilit că aceste încălcări grave sunt considerate crime de război și că statele pot exercita jurisdicția universală asupra criminalilor de război. Prevederile relevante pot fi găsite în cazul *Marguș împotriva Croației* ([GC], nr. 4455/10, §§ 36-41, CEDO 2014 (extrase)). România a ratificat convențiile în 1954 și a devenit membru al ONU la 14 decembrie 1955.

55. Convenția ONU privind neaplicabilitatea limitărilor de timp la crimele de război și crimele împotriva umanității, adoptată la 26 noiembrie 1968 și ratificată de România la 29 iulie 1969, prevede că nicio limitare de timp statutară nu se aplică crimelor de război și crimelor împotriva umanității, așa cum sunt definite în Carta Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg.

56. „Principiile cooperării internaționale în detectarea, arestarea, extrădarea și pedepsirea persoanelor vinovate de crime de război și crime împotriva umanității” adoptate prin rezoluția Adunării Generale a ONU 3074 (XXVIII) din 3 decembrie 1973 stipulează, *inter alia*, următoarele:

„8. Statele nu vor adopta nicio măsură legislativă sau de altă natură care ar putea fi prejudiciabilă obligațiilor internaționale pe care le-au asumat în ceea ce privește detectarea, arestarea, extrădarea și pedepsirea persoanelor vinovate de crime de război și crime împotriva umanității.”

57. Statutul Curții Penale Internaționale („Statutul de la Roma”) adoptat de Conferința Diplomatică a Plenipotențiarilor ONU la 17 iulie 1998, stipulează în preambulul său „datoria fiecărui stat de a-și exercita jurisdicția penală asupra celor responsabili de crime internaționale” și prevede că Curtea Penală Internațională – complementară jurisdicției naționale – are jurisdicție cu privire la următoarele crime: genocid, crime împotriva umanității, crime de război și crima de agresiune. Statutul de la Roma a fost ratificat de România la 11 aprilie 2002. Articolul 7 § 1 din Statutul de la Roma se enunțează astfel în părțile sale relevante:

„În scopul prezentului Statut, crima împotriva umanității înseamnă oricare dintre următoarele acte, atunci când sunt comise ca parte a unui atac generalizat sau sistematic îndreptat împotriva oricărei populații civile, având cunoștință de atac:

(a) Ucidere;

(b) Exterminare;

(c) Robie;

(d) Deportare sau transfer forțat al populației;

(e) Închisoare sau alte privări grave de libertate fizică în încălcarea regulilor fundamentale ale dreptului internațional;

(f) Tortură;

...

(h) Persecuția împotriva oricărui grup sau colectivitate identificabilă pe motive politice, rasiale, naționale, etnice, culturale, religioase, de gen, așa cum este definit în paragraful 3, sau pe alte motive recunoscute universal ca fiind inadmisibile în dreptul internațional, în legătură cu orice act menționat în acest paragraf sau orice crimă în competența Curții; ...”

58. În 2005, Comitetul Internațional al Crucii Roșii („CICR”) a prezentat la a 26-a Conferință Internațională a Crucii Roșii și Semilunii Roșii un Studiu despre Dreptul Internațional Umanitar Cutumiar (J.-M. Henckaerts și L. Doswald-Beck (eds.), Customary International Humanitarian Law, 2 Volume, Cambridge University Press & CICR, 2005). Acest Studiu conține o listă a regulilor cutumiare ale dreptului internațional umanitar; regulile relevante se enunțează astfel:

Regula 158 – Urmărirea penală a crimelor de război

„Statele trebuie să investigheze crimele de război despre care se presupune că au fost comise de cetățenii lor sau de forțele armate, sau pe teritoriul lor, și, dacă este cazul, să urmărească penal suspecții. Ele trebuie, de asemenea, să investigheze alte crime de război asupra cărora au jurisdicție și, dacă este cazul, să urmărească penal suspecții.”

C. Material internațional relevant privind apărarea urmării unui ordin al unui superior

59. Conform Studiului CICR despre Dreptul Internațional Umanitar Cutumiar (a se vedea paragraful 58 de mai sus), regula conform căreia faptul că un ordin a fost emis de un superior nu constituie o apărare a fost stabilită inițial prin Cartele Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg și Tokyo. A fost reafirmată de Statutul de la Roma (a se vedea paragraful 57 de mai sus), de statutele Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie și pentru Rwanda, de Statutul Curții Speciale pentru Sierra Leone și de Regulamentul UNTAET nr. 2000/15 pentru Timorul de Est. Convenția ONU împotriva Torturii și Altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante (a se vedea paragraful 62 de mai jos) și Convenția

Inter-Americană privind Disparația Forțată a Persoanelor de asemenea stipulează că faptul că ordinele au fost emise de un superior nu poate constitui o apărare. Mai multe manuale militare și legislația multor state (de exemplu, Germania, Elveția, Statele Unite, Luxemburg, Olanda, Polonia și Slovenia) prevăd că faptul că un act a fost ordonat de un superior nu constituie o apărare dacă făptuitorul știa sau ar fi trebuit să știe că executarea actului ordonat era ilegală. Alte manuale militare și legislații naționale exclud această apărare în situații în care actul în cauză era manifest ilegal, fără a menționa un element mental specific (de exemplu, Franța, Spania, Albania, Israel și Canada).

60. Studiul CICR despre Dreptul Internațional Umanitar Cutumiar stabilește următoarele reguli:

Regula 154 – Ascultarea ordinelor superiorilor

„Fiecare combatant are datoria de a nu asculta un ordin manifest ilegal.”

Regula 155 – Apărarea pe baza ordinelor superiorilor

„Ascultarea unui ordin superior nu exonerează un subordonat de responsabilitatea penală dacă subordonatul știa că actul ordonat era ilegal sau ar fi trebuit să știe ca urmare a naturii de manifest ilegal a actului ordonat.”

61. Carta Tribunalului Militar Internațional pentru Germania (Nürnberg), încheiată între Guvernul Statelor Unite ale Americii, Guvernul Provizoriu al Republicii Franceze, Guvernul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și Guvernul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste pe 8 august 1945, acționând în interesul tuturor Națiunilor Unite, prevede astfel:

Articolul 8

„Faptul că inculpatul a acționat în conformitate cu un ordin al guvernului său sau al unui superior nu îl eliberează de responsabilitate, dar poate fi luat în considerare la atenuarea pedepsei dacă Tribunalul determină că justiția astfel o cere.”

62. Articolul 2 din Convenția împotriva Torturii și a Altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1984, stipulează că „Un ordin de la un ofițer superior sau o autoritate publică nu poate fi invocat ca justificare a torturii”. România a aderat la această convenție la 18 decembrie 1990 și este obligată de aceasta de atunci.

63. Statutul de la Roma (a se vedea paragraful 57 de mai sus) include, de asemenea, următoarele prevederi:

Articolul 33

„1. Faptul că o crimă în competența Curții a fost comisă de o persoană în conformitate cu un ordin al unui Guvern sau al unui superior, fie militar, fie civil, nu îl exonerează pe acea persoană de responsabilitatea penală, cu excepția cazului în care:

- (a) Persoana era sub o obligație legală de a asculta ordinele Guvernului sau ale superiorului în cauză;
- (b) Persoana nu știa că ordinul era ilegal; și
- (c) Ordinul nu era o manifestare ilegală.

2. În scopurile acestui articol, ordinele de a comite genocid sau crime împotriva umanității sunt manifestări ilegale.”

D. Materiale internaționale privind victimele infracțiunilor

64. Declarația ONU privind Principiile Fundamentale de Justiție pentru Victimele Infracțiunilor și Abuzului de Putere, adoptată de Adunarea Generală ca rezoluția 40/34 la 29 noiembrie 1985, definește victimele infracțiunilor ca „persoane care, individual sau colectiv, au suferit daune, inclusiv vătămări fizice sau mentale, suferințe emoționale, pierderi economice sau afectarea substanțială a drepturilor lor fundamentale, prin acte sau omisiuni care încalcă legile penale în vigoare în statele membre, inclusiv acele legi care interzic abuzul de putere criminal”. Aceasta prevede dreptul victimelor de a avea acces la justiție și un tratament echitabil; părțile relevante ale Declarației se enunțează astfel:

„4. Victimele ar trebui tratate cu compasiune și respect pentru demnitatea lor. Ele au dreptul la acces la mecanismele de justiție și la o compensație promptă, așa cum este prevăzut de legislația națională, pentru daunele pe care le-au suferit.

5. Mecanismele judiciare și administrative ar trebui să fie stabilite și întărite acolo unde este necesar pentru a permite victimelor să obțină compensații prin proceduri formale sau informale care sunt rapide, corecte, ieftine și accesibile. Victimele ar trebui informate despre drepturile lor în căutarea compensațiilor prin astfel de mecanisme.

6. Receptivitatea proceselor judiciare și administrative la nevoile victimelor ar trebui facilitată prin:

(a) Informarea victimelor despre rolul lor și despre domeniul, momentul și progresul procedurilor și despre soluționarea cazurilor lor, în special când sunt implicate infracțiuni grave și când au solicitat astfel de informații;

(b) Permitearea prezentării și luarea în considerare a opiniilor și preocupărilor victimelor în etapele corespunzătoare ale procedurilor în care interesele personale ale acestora sunt afectate, fără a prejudicia inculpatul și în conformitate cu sistemul de justiție penală național relevant;

(c) Furnizarea asistenței adecvate victimelor pe parcursul procesului legal; ...”

III. ALTE MATERIALE RELEVANTE

65. Dreptul și practica internațională relevantă privind jurisdicția *ratione temporis* a curților internaționale este descrisă în cazul Blečić împotriva Croației ([GC], nr. 59532/00, §§ 45-48, CEDO 2006-III).

66. Într-un articol publicat în Dilema Veche (o revistă săptămânală națională românească ce acoperă cultura, teme sociale și politica) la 12 mai 2010, intitulat „Elogiul lui Antonescu și reabilitarea criminalilor de război” scris de William Totok – un scriitor și jurnalist german și co-semnatar al raportului ICHR (a se vedea paragraful 19 de mai sus) – se menționează că în 1997 Procurorul General al României a anunțat public redeschiderea procedurilor penale referitoare la șase miniștri ai guvernului Antonescu. Procesul a fost anulat ca urmare a protestelor internaționale. Totuși, în 1998 un subsecretar de stat în guvernul Antonescu, T.P.G., a fost achitat de acuzațiile de crime de război; un an mai târziu, fostul prim-ministru I.G. a fost achitat (în timpul mandatului său fuseseră adoptate „legile rasiale” românești) și în 2000 Ministrul Finanțelor din guvernul Antonescu a fost de asemenea achitat. Articolul a mai declarat următoarele:

„Venirea la putere a unui președinte creștin-democrat și a unei coaliții guvernamentale formate în mare parte din partide [de lungă durată] a ridicat noi speranțe printre cei care doreau, prin schimbarea puterii, reabilitarea lui Antonescu. Întrebat despre procedura de reabilitare a mai multor miniștri ai guvernului Antonescu – inițiată de Procurorul General [al României] – președintele Emil Constantinescu a declarat că anumite „decizii legale eronate” fuseseră adoptate la vremea respectivă [după Al Doilea Război Mondial]. Printre cei afectați de aceste decizii se numărau și „mari personalități intelectuale”, cum ar fi profesorul de filozofie I.P., care aparținuse guvernului Antonescu doar „pentru o scurtă perioadă de timp”. Fostul președinte Constantinescu era de părere că nu ar fi vorba de exonerarea celor care fuseseră condamnați din cauza „manifestărilor statului totalitar”. Îngrijorați de aceste declarații ambigue ale președintelui, doi kongresmeni americani, Smith și D’Amato, și-au exprimat din nou opinia... într-o scrisoare adresată lui Constantinescu, atrăgând atenția asupra faptului că reabilitarea ar pune sub semnul întrebării eforturile României de a se integra în structurile europene și atlantice. Scrisoarea a provocat un val de reacții negative din partea unor politicieni guvernamentali și a unor intelectuali. În cele din urmă, autoritățile române au cedat presiunii internaționale: la 22 noiembrie 1997, Procurorul General a informat publicul că dintre cei opt demnitari programați pentru reabilitare, doar subsecretarul de stat de la Ministerul Economiei urma să-i fie revizuită sentința.”

67. În numărul iulie-octombrie 2014 al revistei Sfera Politicii (a se vedea paragraful 23 de mai sus), o revistă de științe politice publicată la intervale neregulate (au fost publicate cinci numere în 2014), a publicat (pe pagina 222) un articol care comenta achitarea lui R.D. și implicațiile politice ale acesteia. Copii integrale ale hotărârilor pronunțate în cazul lui R.D. în 1953, 1957 și 1998 au fost publicate în articol. Conform descrierii de pe site-ul lor, scopul revistei menționate mai sus – care este editată de o fundație și are un consiliu editorial format din profesori universitari și cercetători din România și din străinătate – este de a furniza analize specializate și sinoptice politicienilor, studenților, analiștilor în științe politice și specialiștilor, reprezentanților mass-mediei și societății civile.

68. La 31 martie 2021, Jurnalul Oficial al României a publicat o declarație emisă de Camera Deputaților a României intitulată „Declarația nr. 1/2021 privind actele anti-semitice din România și încercările de reabilitare a criminalilor de război”. Membrii Camerei și-au exprimat îngrijorarea cu privire la creșterea numărului de acte anti-semitice în România, la încercările continue de reabilitare a fostului prim-ministru Antonescu și a altor criminali de război, precum și la recentul atac anti-semitic îndreptat împotriva unui teatru evreiesc, a directorului și a personalului său, și au solicitat executivului și judiciarului să ia toate măsurile necesare pentru a combate anti-semitismul.

69. Începând cu anul 2010, au fost descoperite mai multe gropi comune în apropierea orașului Iași. O anchetă deschisă de procuratura militară Iași și finalizată în 2014 a concluzionat că corpurile găsite în gropi aparțineau evreilor care fuseseră uciși de armata română în iunie 1941. Cazul a fost închis deoarece făptașii fuseseră deja condamnați pentru acele crime în 1948. O nouă anchetă deschisă în legătură cu descoperirea unei alte gropi comune în 2019 se află în prezent în curs de soluționare în aceeași procuratură militară.

70. Conform informațiilor postate pe site-ul Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite, „multe tipuri diferite de unități germane au comis execuții în masă în teritoriile ocupate de forțele sovietice. În multe locuri, acestea s-au bazat pe forța de muncă a unor unități auxiliare locale care colaborau cu SS-ul și poliția. Aceste unități auxiliare erau formate din funcționari locali civili, militari și de poliție. În plus, forțele României, aliatul Germaniei, au efectuat execuții în masă ale evreilor în teritoriile pe care le-au ocupat și controlat.” Cercetătorii de la Muzeul Memorial al Holocaustului au declarat că procesele postbelice desfășurate de puterile aliate și de țările ocupate de Germania nazistă sau de acele țări care au colaborat cu germanii în persecuția populațiilor civile, inclusiv evreii (cum ar fi Cehoslovacia, Franța, Ungaria, Polonia, România și Uniunea Sovietică), au contribuit la dezvoltarea unei mari părți a cunoștințelor inițiale despre crimele naziste și au stabilit un important precedent juridic care a condus la un consens larg potrivit căruia statele au datoria de a proteja civilii de atrocități și de a pedepsi pe cei care le comit.

LEGEA

I. PRESUPUSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLELOR 3 ȘI 14 DIN CONVENȚIE

71. Solicitând dreptul lor în temeiul Articolului 3 al Convenției, fiecare în mod individual și în conjuncție cu Articolul 14, reclamantii s-au plâns că procedurile privind revizuirea condamnărilor pentru crime de război și participarea la Holocaust a lui R.D. și G.P., și eșecul de a-i informa cu privire la aceste proceduri, au încălcat dreptul lor - în calitate de victime ale Holocaustului - la o anchetă eficientă privind actele de tratament inuman sau degradant motivate etnic comise împotriva lor.

Prevederile relevante sunt după cum urmează:

Articolul 3

„Nicio persoană nu trebuie supusă torturii sau unui tratament inuman sau degradant sau pedepsei.”

Articolul 14

„Posedarea drepturilor și libertăților prevăzute în [Convenție] trebuie asigurată fără discriminare pe niciun motiv, cum ar fi sexul, rasa, culoarea, limba, religia, opinia politică sau de altă natură, originea națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, proprietate, naștere sau alt statut.”

A. Argumentele părților

1. Guvernul

72. Guvernul a ridicat mai multe excepții preliminare. Au susținut că Curtea nu avea competența *ratione temporis* să examineze plângerea prezentă, că reclamantul nu avea statut de victimă și că nu au respectat termenul de șase luni.

(a) Obiecția lipsă de competență *ratione temporis*

73. În primul rând, Guvernul s-a referit la jurisprudența Curții în ceea ce privește determinarea aplicabilității *ratione temporis* a obligației procedurale de a desfășura o anchetă eficientă derivată din articolele 2 și 3 ale Convenției. Mai specific, s-au referit la principiile stabilite în cauza Șilih împotriva Sloveniei ([GC], nr. 71463/01, §§ 159-63, 9 aprilie 2009) și aplicate ulterior în cazurile aduse împotriva României în care evenimentele din decembrie 1989 erau în discuție (a se vedea, de exemplu, Agache și alții împotriva României, nr. 2712/02, §§ 70-73, 20 octombrie 2009), în care Curtea a considerat că, pentru ca această obligație procedurală să fie aplicabilă, trebuia să se stabilească că o proporție semnificativă din pașii procedurali au fost sau ar fi trebuit să fie implementați după ratificarea Convenției de către țara respectivă și că testul "conexiunea reală" trebuie să fie îndeplinit. Guvernul a citat și cazul Janowiec și alții împotriva Rusiei ([GC], nr. 55508/07 și 29520/09, §§ 128-51, ECHR 2013), în care Curtea a clarificat că o astfel de conexiune este definită în primul rând de proximitatea temporală între evenimentul declanșator și data critică, care poate fi separată doar de o perioadă de timp rezonabil de scurtă care nu ar trebui să depășească în mod normal zece ani.

74. Având în vedere aceste principii și faptul că nu a avut loc nicio anchetă nouă după intrarea în vigoare a Convenției și nu au fost prezentate sau examinate dovezi noi în procedurile de achitare, Guvernul a argumentat că trecerea a peste cincizeci de ani de la evenimentele declanșatoare până la apelurile extraordinare post-comuniste depășise cu mult o dată critică rezonabilă care să fie luată în considerare; astfel, aspectul procedural al Articolului 3 trebuia aplicat, iar Curtea, prin urmare, lipsa de competență *ratione temporis* pentru a examina această plângere.

(b) Obiecția lipsă de statut de victimă

75. Guvernul a susținut în continuare că reclamantul nu au avut statut de victimă în fața Curții deoarece au fost victime ale unor etape specifice ale Holocaustului în România care nu au fost aceleași cu cele în care R.D. și G.P. fuseseră inițial găsiți că au participat. Mai specific, în ultimul mandat de condamnare din 1957, instanțele nu au găsit nicio dovadă a participării lui R.D. la pogromul din Iași (a se vedea paragraful 14 mai sus), în timp ce G.P. fusese condamnat prin hotărârea din 1953 doar pentru pregătirea și supervizarea deportării evreilor (a se vedea paragraful 11 mai sus). Deoarece primul reclamant fusese victimă a pogromului din Iași și al doilea reclamant nu fusese deportat (a se vedea paragrafele 6 și 7 mai sus), nu ar putea pretinde că au statut de victimă în fața Curții în ceea ce privește plângerile lor cu privire la achitățile lui R.D. și G.P. În plus, Guvernul a remarcat că R.D. nu fusese achitat în 1998 de crime de război, ci de infracțiunea de implicare în activități intense împotriva clasei muncitoare și a mișcării revoluționare, care era (la momentul achitării) considerată a constitui o crimă politică. În orice caz, el a ispășit o parte din sentința sa pentru crime de război și apoi a primit o grațiere în 1955 (a se vedea paragraful 12 mai sus). Prin urmare, reclamantul nu ar putea fi considerați, în temeiul Convenției, că au statut de victimă în ceea ce privește achitarea lui R.D.

(c) Obiecția privind depunerea tardivă a cererii

76. În cele din urmă, Guvernul a susținut că reclamanții nu au respectat termenul de șase luni în ceea ce privește plângerile lor în temeiul Convenției. Au susținut că reclamanții ar fi putut afla despre achitarea lui R.D. și G.P. din raportul ICHR, care includea o referire specifică la această achitare (a se vedea paragraful 21 mai sus). Acest raport a fost disponibil publicului și a primit o atenție mediatică extinsă, începând cu publicarea sa în 2004 (a se vedea paragraful 19 mai sus). În sprijinul acestei acuzații, Guvernul a menționat că raportul ICHR era disponibil pe site-ul INSHR-EW și că al doilea reclamant este membru al Federației Comunităților Evreiești din România, o organizație care a participat la activitatea Comisiei Internaționale privind Holocaustul din România (a se vedea paragraful 18 mai sus). De asemenea, s-au referit la două articole de cercetare istorică scrise în limba engleză în 2014 și 2015 și citate pe site-ul INSHR-EW și un alt articol publicat în 2014 într-un ziar românesc de științe politice care a comentat achitățile (a se vedea paragraful 67 mai sus). Prin urmare, pe baza tuturor acestora, Guvernul a considerat că achitarea lui R.D. și G.P. a fost un fapt cunoscut publicului și că termenul de șase luni pentru plângerea ridicată de reclamanți a început să curgă între anii 2004 și 2015. Întrucât prezenta cerere a fost introdusă la data de 14 iulie 2016, această plângere a fost depusă tardiv.

2. Reclamanții

(a) Cu privire la competența Curții *ratione temporis*

77. Reclamanții au susținut că cei doi oficiali militari au fost condamnați inițial pentru ceea ce constituia crime de război conform standardelor dreptului penal internațional care au apărut după cel de-al Doilea Război Mondial. Prin urmare, în conformitate cu regulile Tribunalului de la Nürnberg, victimele nu s-au alăturat procedurilor. Cu toate acestea, acele proceduri au fost publice și au adus un anumit nivel de "încheiere" pentru victime. Ulterior, redeschiderea acelor proceduri a avut loc în 1998 și 1999, după ce România a ratificat Convenția, iar acele proceduri ar fi trebuit să fie desfășurate conform cerințelor procedurale conținute în Articolul 3 al Convenției. Reclamanții au declarat că plângerile lor vizează aceste două seturi noi de proceduri, care au fost inițiate de autorități (exclusiv din proprie inițiativă) și care s-au desfășurat în secret, fără participarea victimelor precum reclamanții; în absența unor dovezi noi, aceste proceduri au condus la achitarea autorilor de crime de război și Holocaust. Reclamanții au susținut că aceste proceduri ar trebui considerate ca evenimente declanșatoare în prezenta cauză și, prin urmare, Curtea avea competența *ratione temporis* de a examina plângerea lor.

(b) Cu privire la statutul de victimă al reclamanților

78. În ceea ce privește statutul lor de victimă în temeiul Convenției, reclamanții au susținut că sunt evrei și au fost victime ale Holocaustului în România, iar R.D. și G.P. au fost condamnați în 1957, respectiv 1953, pentru crime împotriva evreilor, pe baza unor dovezi extinse. Schimbarea clasificării juridice a crimelor lui R.D. în conformitate cu alte dispoziții legale nu a modificat natura și substanța actelor dovedite a fi fost de fapt comise. În plus, sursele istorice citate în raportul ICHR (a se vedea paragrafele 19 și 20 de mai sus), și de asemenea menționate de Guvern, au menționat rolul major jucat de R.D. și G.P. în pregătirea pogromului de la Iași și în Holocaustul românesc. Reclamanții au concluzionat că, având în vedere considerațiile de mai sus, au fost victime directe ale acțiunilor lui R.D. și G.P., ale achitării ulterioare și ale eforturilor autorităților de a păstra secretul privind acea achitare.

(c) Cu privire la situația în care cererea a fost depusă în afara termenului

79. Reclamanții au contestat în continuare argumentele ridicate de Guvern cu privire la respectarea termenului de șase luni (a se vedea paragraful 76 de mai sus) și au susținut că autoritățile române nu au făcut niciodată publice sau nu au asumat responsabilitatea publică pentru achitarea celor doi foști criminali de război. Guvernul a demonstrat Curții că dosarele referitoare la achitățile în litigiu au fost depozitate în arhivele Serviciului Român de Informații și ulterior în arhivele CNSAS (a se vedea paragraful 17 de mai sus). Cu toate acestea, aceste informații nu au fost disponibile publicului. Chiar și după transferul lor la CNSAS, existența dosarelor în cauză nu a fost cunoscută publicului, iar descoperirea lor a fost accidentală.

80. Reclamanții au susținut că Guvernul nu a reușit să dovedească acuzațiile lor privind atenția mass-media și disponibilitatea raportului ICHR din 2004 pentru public și în special pentru ei. Raportul în cauză a fost un document lung; era disponibil doar online și menționa succint achitarea lui R.D. și G.P. dar fără a include nicio dovadă, cum ar fi copii ale hotărârilor relevante sau data precisă a fiecărei achitări respective (a se vedea paragrafele 19-21 de mai sus). Reclamanții au susținut că problema achitării criminalilor de război responsabili pentru Holocaust în România nu a fost niciodată obiectul dezbaterii publice și că Guvernul nu a furnizat niciun exemplu de articole publicate sau dezbateri ținute în mass-media națională sau de declarații publice făcute de oficiali publici pe această temă. Reclamanții au susținut că ei nu sunt cercetători sau istorici și nu ar trebui considerați că au obligația de a fi la curent cu fiecare referință făcută în fiecare cercetare publicată pe tema Holocaustului, doar în cazul în care persoanele condamnate pentru crime comise împotriva lor sunt achitate. Publicațiile menționate de Guvern (a se vedea paragrafele 67 și 76 de mai sus) nu erau cunoscute publicului larg și nu erau afiliate la nicio mass-media. Mai mult, chiar și după dezvăluirea făcută publicului de persoane private în cadrul conferinței din 2016 menționată la paragraful 23 de mai sus, autoritățile au refuzat să le acorde acces la dosare sau la copii ale hotărârilor referitoare la procedurile de achitare (a se vedea paragrafele 24-28 de mai sus).

81. Prin urmare, reclamanții au susținut că au aflat despre existența și motivarea deciziilor de achitare doar atunci când copii ale acestor decizii au fost prezentate și discutate public la conferința din 26 ianuarie 2016 (a se vedea paragraful 23 de mai sus). Prin urmare, au argumentat că termenul de șase luni ar trebui să înceapă să curgă de la această dată.

B. Evaluarea Curții

82. În cazul Janowiec și alții (menționat mai sus, paragrafele 145-148), Curtea a constatat - în ceea ce privește obligația procedurală de a investiga decesele sau tratamentele inumane care au avut loc anterior intrării în vigoare a Convenției în privința statului pârât ("data critică") - că, în esență, jurisdicția sa temporală este strict limitată la actele procedurale care au fost sau ar fi trebuit să fie puse în aplicare după intrarea în vigoare a Convenției în privința statului pârât, și că obligația procedurală menționată mai sus este supusă existenței unei "conexiuni autentice" între evenimentul care dă naștere obligației procedurale în temeiul articolelor 2 și 3 și intrarea în vigoare a Convenției. A adăugat că pentru a se stabili o astfel de conexiune, două criterii trebuiau să fie satisfăcute: (i) perioada de timp între evenimentul declanșator și intrarea în vigoare a Convenției trebuia să fi fost rezonabil de scurtă (o perioadă de timp care nu ar trebui să depășească în mod normal zece ani) și (ii) o parte importantă a investigației sau cele mai importante etape procedurale trebuiau să fi fost efectuate sau ar fi trebuit să fie efectuate, după intrarea în vigoare a Convenției.

83. Curtea a acceptat, de asemenea, că ar putea exista situații extraordinare care nu satisfac standardul "conexiunii autentice", așa cum este descris mai sus, dar în care necesitatea de a asigura protecția reală și efectivă a garanțiilor și valorilor subiacente ale Convenției ar constitui o bază suficientă pentru recunoașterea existenței unei conexiuni. Astfel, a considerat că

conexiunea necesară ar putea fi găsită să existe dacă evenimentul declanșator ar fi avut o dimensiune mai mare decât o infracțiune penală obișnuită și ar fi constituit negarea chiar a fundațiilor Convenției. Acest lucru ar fi cazul cu crime grave în conformitate cu dreptul internațional, cum ar fi crimele de război, genocidul sau crimele împotriva umanității, în conformitate cu definițiile date lor în instrumentele internaționale relevante. Cu toate acestea, Curtea a decis că abordarea menționată mai sus, numită și "clauza valorilor Convenției", nu ar putea fi aplicată evenimentelor care au avut loc anterior adoptării Convenției la 4 noiembrie 1950, deoarece a fost doar atunci când Convenția și-a început existența ca tratat internațional privind drepturile omului. Prin urmare, o parte contractantă nu ar putea fi considerată responsabilă în temeiul Convenției pentru neinvestigarea chiar și a celor mai grave crime conform dreptului internațional dacă acele crime ar fi precedat Convenția (ibid., paragrafele 149-151).

84. Referindu-se la faptele prezentului caz, Curtea observă în primul rând că reclamantii au susținut că au fost victime ale tratamentului inuman în anul 1941, în contextul Holocaustului românesc. Convenția a fost adoptată și și-a început existența ca tratat internațional privind drepturile omului la 4 noiembrie 1950. România a ratificat Convenția la 20 iunie 1994.

85. Curtea constată în continuare că, la 15 august 1953, G.P. a fost condamnat pentru cooperarea la desfășurarea masacrului de la Iași (a se vedea paragraful 11 de mai sus) și primul reclamant este un supraviețuitor al masacrului de la Iași, în timpul căruia familia sa a fost ucisă, iar el a fost urcat în unul dintre "trenurile morții" care transportau evreii din Iași (în regiunea Moldovei - a se vedea paragraful 6 de mai sus). În aceeași zi, G.P. a fost, de asemenea, condamnat pentru participarea directă la organizarea și desfășurarea deportărilor de evrei din Basarabia și Bucovina (a se vedea paragraful 11 de mai sus), iar al doilea reclamant a fost luat din casa sa din orașul Cernăuți (din regiunea Bucovina) și plasat într-un ghetou în vederea deportării (a se vedea paragraful 7 de mai sus). În ceea ce privește pe R.D., Curtea observă că la 24 ianuarie 1957 a fost condamnat pentru contribuția la crearea ghetourilor și a lagărelor de concentrare și pentru ordinul de plasare în lagăre de concentrare a unui număr mare de evrei (a se vedea paragraful 14 de mai sus). Ambii reclamanti au susținut că sunt evrei care au fost luați din casele lor din Moldova și Bucovina și au fost plasați în ghetouri în vederea deportării ulterioare în lagăre de concentrare (a se vedea paragrafele 6 și 7 de mai sus) în aceeași perioadă în care G.P. și R.D. își ocupau pozițiile militare (a se vedea paragrafele 10 și 14 de mai sus). Guvernul nu a contestat statutul reclamanților ca evrei și ca victime ale Holocaustului. Mai specific, nu au contestat afirmațiile reclamanților (prezentate mai sus) referitoare la orașele lor natale și plasarea lor în ghetouri la momentul respectiv.

86. Mai bine de patruzeci de ani mai târziu, prin intermediul unui apel extraordinar inițiat exclusiv la discreția autorităților, procedurile menționate mai sus au fost redeschise în anii 1998 și 1999, hotărârile din 1953 și 1957 fiind anulate și G.P. și R.D. fiind achitați (a se vedea paragraful 16 de mai sus).

87. Având în vedere secvența de evenimente menționată mai sus, Curtea consideră că evenimentele care au stat la baza procedurilor judiciare din 1953-1957 și 1998-1999 au fost pogromul de la Iași și plasarea în ghetouri a unui număr mare de evrei, inclusiv reclamanții.

88. Curtea a mai statuat deja cu privire la Articolul 2 că cerințele acestui articol depășesc etapa investigației oficiale și persistă pe parcursul procedurilor din instanțele naționale, care în ansamblu trebuie să îndeplinească cerințele obligației pozitive de a proteja viața prin lege și că, în timp ce nu există o obligație absolută ca toate urmările penale să se soluționeze cu o condamnare sau cu o anumită sentință, instanțele naționale nu ar trebui, sub nicio circumstanță, să fie pregătite să permită infracțiunilor care pun viața în pericol sau atacurilor grave asupra integrității fizice și morale să rămână nepedepsite (a se vedea Makuchyan și Minasyan c. Azerbaidjan și Ungaria, nr. 17247/13, § 156, 26 mai 2020). Principiile de mai sus sunt aplicabile și în ceea ce privește plângerile în temeiul Articolului 3, cum ar fi cea ridicată în prezenta cauză,

În lumina principiilor convergente ale obligațiilor procedurale care decurg din Articolele 2 și 3 ale Convenției, principii care sunt bine stabilite (a se vedea Mocanu și alții c. România [GC], nr. 10865/09 și altele, §§ 314-18, CEDO 2014 (extras)). Prin urmare, Curtea consideră că plângerea reclamantilor privește de fapt presupusa neîndeplinire de către stat a obligației sale procedurale de a efectua o anchetă eficientă privind actele de tratament inuman sau degradant motivate rasial și trebuie examinată în temeiul aspectului procedural al Articolului 3 din Convenție, luat împreună cu Articolul 14.

89. Având în vedere că evenimentele care au generat obligația procedurală în prezenta cauză (a se vedea paragrafele 84 și 85 de mai sus) au avut loc anterior intrării în vigoare a Convenției în ceea ce privește România, Curtea va începe prin a examina îndeplinirea celor două criterii necesare pentru a stabili existența unei "conexiuni autentice" între acele evenimente și intrarea în vigoare a Convenției (a se vedea jurisprudența citată la paragraful 82 de mai sus).

90. În ceea ce privește primul criteriu, Curtea constată că evenimentele care constituie presupusa interferență care altfel ar fi putut declanșa obligația autorităților de a efectua o anchetă au avut loc în 1941 - adică, mai mult de cincizeci de ani înainte de data critică a intrării în vigoare a Convenției în ceea ce privește România - și anume 20 iunie 1994 (a se vedea paragraful 84 în fine de mai sus). Acest interval de timp este prea lung în termeni absoluți pentru a se stabili o conexiune autentică între evenimentele declanșatoare și intrarea în vigoare a Convenției în ceea ce privește România (a se compara Janowiec și alții, menționat mai sus, § 157). Mai mult, R.D. și G.P. au fost condamnați definitiv (a se vedea paragrafele 11 și 14 de mai sus), și-au executat pedepsele înainte de grațierea tuturor acestor pedepse în 1955 (a se vedea paragraful 12 de mai sus) și au decedat (a se vedea paragrafele 12 și 17 de mai sus) înainte de intrarea în vigoare a Convenției în ceea ce privește România. Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că obligația statului de a efectua o anchetă eficientă și de a pedepsi persoanele responsabile conform Articolului 3 fusese deja îndeplinită înainte de o astfel de intrare în vigoare. Luând în considerare faptul că R.D. și G.P. nu mai erau în viață la momentul redeschiderii procedurilor și a achitării lor în 1998 și 1999, realizarea scopului obligației pozitive din Articolul 3 era deja dincolo de îndemânarea autorităților la acea vreme.

91. În ceea ce privește al doilea criteriu, Curtea consideră că cele mai importante etape procedurale care au fost întreprinse în cazul de față (cum ar fi ancheta și condamnarea definitivă a lui G.P. și R.D.) au avut loc între anii 1945 și 1957 (a se vedea paragrafele 8-14 de mai sus) - mai mult de treizeci de ani înainte de intrarea în vigoare a Convenției în ceea ce privește România ("data critică"). În ceea ce privește perioada ulterioară intrării în vigoare a Convenției, deși a avut loc o redeschidere a procedurilor, Curtea nu poate identifica nicio etapă de investigație reală, procedurile din 1998 și 1999 constituind doar o reinterpretare a probelor din dosarele respective (a se vedea paragraful 16 de mai sus). Mai mult, nu a venit la lumină niciun element relevant de probă sau informație substanțială referitoare la acțiunile pentru care G.P. și R.D. au fost condamnați în perioada de după data critică. Această constatare a fost de asemenea confirmată de observațiile părților (a se vedea paragrafele 74 și 77 de mai sus). Curtea a constatat deja că o reevaluare a probelor, o abatere de la concluziile anterioare sau o decizie privind clasificarea materialelor de anchetă nu poate constitui "o parte semnificativă a etapelor procedurale" necesară pentru stabilirea unei "conexiuni autentice" în scopul obligației procedurale prevăzute de Articolul 2 al Convenției (a se vedea Janowiec și alții, menționat mai sus, § 159). Cazul de față ridică întrebarea dacă un nou proces, chiar fără a fi disponibile noi probe, ar putea fi considerat o etapă procedurală atât de semnificativă încât să stabilească o "conexiune autentică". În orice caz, Curtea nu trebuie să decidă asupra acestui criteriu, deoarece cele două criterii pentru stabilirea unei "conexiuni autentice" sunt cumulative.

92. Având în vedere cele de mai sus, Curtea concluzionează că unul dintre criteriile pentru stabilirea existenței unei "conexiuni autentice" nu a fost îndeplinit în cazul de față (a se

vedea paragraful 90 de mai sus). Mai mult, chiar dacă evenimentele care ar fi putut declanșa obligația de a investiga conform Articolului 3 al Convenției erau fără îndoială de o dimensiune mai mare decât o infracțiune obișnuită și au însemnat negarea fundamentelor Convenției înseși, acestea au avut loc în 1941, adică nouă ani înainte ca Convenția să intre în vigoare. Prin urmare, nu există loc pentru aplicarea clauzei "valorilor Convenției" și, astfel, pentru derogarea de la cerința "conexiunii autentice" (a se vedea jurisprudența citată la paragraful 83 de mai sus).

93. Având în vedere considerațiile de mai sus, Curtea constată că această plângere este incompatibilă *ratione temporis* cu prevederile Convenției în sensul articolului 35 § 3 (a) și trebuie respinsă în conformitate cu articolul 35 § 4.

94. În lumina concluziei la care a ajuns mai sus, Curtea consideră că nu este necesar să examineze celelalte obiecții preliminare ridicate de Guvern (a se vedea paragrafele 75 și 76 de mai sus; a se vedea și, *mutatis mutandis*, Gherghina v. Romania (dec.), nr. 42219/07, § 117, 9 iulie 2015).

II. PRESUPUSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLELOR 8 ȘI 4 DIN CONVENȚIE

95. Bazându-se pe articolul 8, reclamanții s-au plâns că prin instituirea în secret a procedurilor de apel extraordinare cu scopul achitării făptuitorilor, stabiliți istoric și judiciar, ai crimelor împotriva evreilor și prin refuzul lor (adică al reclamanților) de a avea acces la proceduri și la dosarele acestor proceduri, autoritățile române le-au încălcat dreptul la viață privată și integritate psihologică ca supraviețuitori ai Holocaustului.

96. Reclamanții s-au mai plâns că achitățile și lipsa lor de acces la dosare au constituit o încălcare a drepturilor lor prevăzute de articolul 14, împreună cu articolul 8, deoarece autoritățile nu au luat în considerare natura antisemită a crimelor și nu au arătat datorie de diligență în implicarea victimelor unor astfel de crime în proceduri. Această atitudine a constituit discriminare împotriva reclamanților pe criterii etnice.

97. Curtea consideră că plângerile de mai sus trebuie examinate în conformitate cu articolul 8 împreună cu articolul 14 al Convenției. Prevederile relevante sunt următoarele:

Articolul 8

"1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nimeni nu poate fi supus ingerințelor autorităților publice în exercitarea acestui drept, decât în măsura în care aceste ingerințe sunt prevăzute de lege și constituie o măsură necesară într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al siguranței publice sau al bunăstării economice a țării, pentru prevenirea tulburării sau a infracțiunilor, pentru protejarea sănătății sau a moralei, sau pentru protejarea drepturilor și libertăților altora."

Articolul 14

"Posedarea drepturilor și libertăților consacrate în [prezenta] Convenție trebuie să fie asigurată fără discriminare de niciun fel, cum ar fi sexul, rasa, culoarea pielii, limba, religia, opinia politică sau oricare alte opinii, originea națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea sau orice altă situație."

A. Admisibilitate

1. Referitor la statutul victimei

98. Guvernul a susținut că reclamantii nu au statutul de victimă. S-au bazat pe argumentele rezumate în paragraful 75 de mai sus. Reclamantii și-au menținut poziția expusă în paragraful 78 de mai sus. Reclamantii au mai susținut că, începând cu momentul în care au aflat despre achitățile și conduita autorităților în legătură cu aceste achitări, au suferit sentimente de umilință, durere psihologică și traumă, recunoașterea suferinței lor în timpul Holocaustului fiind reconsiderată și invalidată. În opinia lor, achitarea făptașilor istorici ai crimelor legate de Holocaust a încurajat antisemitismul și pe cei care neagă Holocaustul și, prin urmare, a afectat viața lor privată și integritatea psihologică. De asemenea, ei au susținut că achitarea persoanelor condamnate pentru crime împotriva evreilor în legătură cu Holocaustul a avut un impact general asupra tuturor membrilor comunității de supraviețuitori evrei ai Holocaustului românesc, care ar putea fi văzuți ca formând un grup social (heterogen), conform jurisprudenței Curții (reclamantii citează, în acest sens, cazul *Lewit v. Austria*, nr. 4782/18, § 46, 10 octombrie 2019).

99. Curtea reiterează că, pentru a putea depune o cerere conform articolului 34 din Convenție, un individ trebuie să poată pretinde că este victimă a unei încălcări a drepturilor prevăzute în Convenție. Pentru a pretinde că este victimă a unei astfel de încălcări, o persoană trebuie să fie afectată direct de măsura contestată. Prin urmare, existența unei victime care a fost afectată personal de o presupusă încălcare a unui drept al Convenției este indispensabilă pentru punerea în aplicare a mecanismului de protecție al Convenției, deși acest criteriu nu trebuie aplicat într-un mod rigid, mecanic și inflexibil pe durata procedurilor (a se vedea *Aksu v. Turcia* [GC], nos. 4149/04 și 41029/04, §§ 50 și 51, ECHR 2012). Noțiunea de "victimă" este interpretată autonom și independent de regulile interne cum ar fi cele referitoare la interesul sau capacitatea de a acționa, chiar dacă Curtea ar trebui să țină cont de faptul că un reclamant a fost parte în procedurile interne (*ibid.*, § 52).

100. Revenind la prezentul caz, Curtea observă că plângerea depusă de reclamantii privește redeschiderea procedurilor penale care au reexaminat responsabilitatea unor oficiali militari de rang înalt pentru Holocaust și lipsa de acces la acele proceduri pentru reclamantii sau public. Problema ridicată în obiecția Guvernului este că nu poate fi stabilit fără niciun dubiu dacă reclamantii au fost sau nu victime directe ale crimelor pentru care R.D. și G.P. au fost găsiți vinovați în procedurile care au avut loc în 1953 și 1957; prin urmare, Guvernul susține că nu pot pretinde să aibă statut de victimă în ceea ce privește redeschiderea acestor proceduri.

101. Curtea constată că Guvernul nu a contestat statutul reclamantilor ca evrei și ca victime ale Holocaustului. Mai specific, nu au contestat afirmațiile reclamantilor referitoare la orașele natale și plasarea lor în ghetouri în perioada relevantă (a se vedea paragraful 75 de mai sus). Prin urmare, chiar dacă reclamantii nu au fost deportați în Transnistria, ei au trecut totuși prin prima fază a procesului de deportare - transportul în condiții inumane (primul reclamant) și plasarea în ghetouri în vederea deportării ulterioare (ambii reclamantii). În consecință, Curtea consideră că, în scopul plângerii conform articolului 8, nu este necesar să se stabilească o conexiune directă între acțiunile comise de G.P. și R.D. și reclamantii, având în vedere că infracțiunile în cauză sunt, prin natura lor, îndreptate împotriva unui întreg grup de persoane și având în vedere soarta personală a reclamantilor prezentată mai sus. Prin urmare, Curtea acceptă că reclamantii, care sunt evrei și supraviețuitori ai Holocaustului, pot pretinde că au suferit personal de pe urma unei suferințe emoționale atunci când au aflat despre redeschiderea procedurilor penale și achitățile lui G.P. și R.D.

102. În ceea ce privește argumentul Guvernului că R.D. nu a fost achitat pentru crime de război, ci pentru o altă infracțiune (a se vedea paragraful 75 de mai sus), Curtea constată că achitarea din 1998 a vizat acțiunile de contribuție la crearea de ghetouri și lagăre de concentrare și plasarea evreilor în lagăre de concentrare. Calificarea juridică dată acestor infracțiuni de către

lege nu afectează natura faptelor, așa cum au fost stabilite de instanțele judecătorești. Guvernul a mai susținut că reclamantii nu ar putea pretinde că au statut de victimă deoarece R.D. fusese condamnat pentru o crimă politică și că el ispășise o parte din pedeapsa pentru crime de război și apoi primise grațiere în 1955 (a se vedea paragraful 75 de mai sus). În acest sens, Curtea constată că Guvernul nu a prezentat nici o dovadă că natura politică a condamnării lui R.D. fusese stabilită de instanțele interne (a se vedea paragraful 16 de mai sus), așa cum era necesar conform legii aplicabile la momentul achitării (a se vedea paragraful 42 de mai sus). În ceea ce privește grațierea (a se vedea paragraful 12 de mai sus), aceasta a afectat doar executarea pedepsei și nu și condamnarea în sine, astfel că Curtea nu vede cum această grațiere ar putea influența statutul reclamantilor ca victime în conformitate cu Convenția.

103. Mai mult, Curtea observă că în jurisprudența sa privind reclamantii care s-au simțit ofențați de remarci referitoare în general la grupul etnic din care făceau parte, a constatat că un reclamant ar putea fi considerat victimă a presupuselor încălcări, chiar dacă nu a fost direct și personal vizat de remarci în cauză (a se vedea Aksu, §§ 53 și 54 și Lewit, § 86, ambele menționate mai sus). În ceea ce privește prezentul caz, Curtea consideră că pot fi aplicate considerații similare și că reclamantii ar putea fi văzuți ca având un interes personal în procedurile menite să stabilească responsabilitatea membrilor de rang înalt ai armatei pentru Holocaustul din România - în legătură cu care nu a fost contestat faptul că reclamantii au fost victime. Faptul că reclamantii nu au fost părți în procedurile interne, spre deosebire de situația din jurisprudența menționată mai sus, nu este decisiv în cazul de față, unde acest aspect - lipsa implicării în proceduri - este precis una dintre plângerile ridicate de reclamantii.

104. Având în vedere cele de mai sus și dată fiind necesitatea aplicării criteriilor care guvernează statutul de victimă într-un mod care să nu fie rigid și inflexibil (a se vedea jurisprudența citată în paragraful 99 de mai sus), Curtea acceptă că reclamantii pot pretinde că sunt victime ale presupusei încălcări în sensul articolului 34 din Convenție. Prin urmare, respinge obiecția preliminară a Guvernului că reclamantii nu aveau statut de victimă.

105. Având în vedere concluzia de mai sus și considerând că procedurile de achitare și conștientizarea rezultatului acestora de către reclamantii au avut loc într-un moment în care Convenția era în vigoare în România (a se vedea paragrafele 16 de mai sus și 126 de mai jos), Curtea consideră că nu se pune o întrebare referitoare la jurisdicția sa *ratione temporis* în ceea ce privește plângerea în temeiul articolelor 8 și 14 din Convenție.

2. Aplicabilitatea Articolelor 8 și 14 din Convenție

(a) Pozițiile părților

106. Guvernul a susținut că în anii 1953 și 1957, R.D. și G.P. au fost condamnați nu numai pentru crime de război motivate etnic împotriva evreilor, ci și pentru alte crime, cum ar fi persecutarea injustă a comunistilor. Prin urmare, rejudecările post-comuniste pot fi considerate ca fiind legate doar de crime motivate etnic în ceea ce privește participarea lui G.P. la deportarea populației evreiești din Bucovina în Transnistria. Având în vedere că alte posibile victime, cum ar fi activiștii comunisti care ar fi putut fi de asemenea interesați de rejudecare, au fost tratate similar cu reclamantii, Guvernul a susținut că nu există dovezi că reclamantii au fost tratați diferit în funcție de originea lor etnică. Guvernul a susținut, de asemenea, că nu există dovezi în dosarele instanțelor interne care să susțină o reclamație de discriminare împotriva reclamantilor pe motiv de origine etnică în procedurile din 1998 și 1999. Pe baza acestor argumente, au concluzionat că articolul 8 împreună cu articolul 14 nu era aplicabil în cazul de față.

107. Reclamantii au susținut că au fost direct afectați de achitarea lui R.D. și G.P. și de modul secret în care această achitare a avut loc. Au argumentat că conduita autorităților a

demonstrat lipsă de respect și lipsă de considerație față de supraviețuitorii Holocaustului și a constituit o încercare de a rescrie fapte istorice ce se apropie de negarea Holocaustului. Această situație a afectat viața privată și integritatea psihologică a reclamantilor, cauzându-le suferințe emoționale extreme. În plus, referindu-se la cazul Lewit (menționat mai sus, § 46), reclamantii au susținut că supraviețuitorii Holocaustului au fost considerați anterior un grup social (heterogen) de către Curte. Prin urmare, achitarea persoanelor condamnate pentru crime legate de Holocaust, nedivulgate publicului, și refuzul autorităților de a le furniza acces la dosarele de caz i-au afectat viața privată și i-au discriminat ca membri ai acestui grup.

(b) Evaluarea Curții

(i) Aplicabilitatea Articolului 8

108. Curtea constată că reclamantii în prezentul caz au reclamat acțiunile statului, mai specific decizia autorităților de a redeschide procedurile, de a achita oficiali de stat anterior condamnați pentru crime legate de Holocaust și eșecul autorităților de a informa publicul și reclamantii despre acele decizii și de a le acorda acces la dosarele referitoare la procedurile în cauză. Evaluarea dacă sau nu o problemă legată de viața privată în sensul Articolului 8 din Convenție este ridicată într-un astfel de caz este un punct care intră în sfera de competență a Curții *ratione materiae* și trebuie examinat ca o chestiune de admisibilitate (a se vedea, *mutatis mutandis*, Denisov c. Ucraina [GC], nr. 76639/11, § 92-93, 25 septembrie 2018).

(α) Principii generale

109. "Viața privată" în sensul Articolului 8 § 1 din Convenție este un termen larg, neputând fi definit exhaustiv. Este stabilit că acoperă integritatea morală a unei persoane și că poate cuprinde zona de interacțiune a unei persoane cu alții, chiar și într-un context public (a se vedea Behar și Gutman c. Bulgaria, nr. 29335/13, § 54, 16 februarie 2021). Prin urmare, poate cuprinde multiple aspecte ale identității fizice și sociale a persoanei. Articolul 8 protejează în plus dreptul la dezvoltarea personală și dreptul de a stabili și dezvolta relații cu alte ființe umane și cu lumea exterioară (a se vedea Denisov, menționat mai sus, § 95).

110. Abordarea generală a Curții în ceea ce privește aplicabilitatea Articolului 8 în cazurile în care se afirmă că „viața privată” a cuiva a fost afectată negativ de o declarație sau un act este că în astfel de cazuri efectele declarației sau actului trebuie să depășească un "nivel de severitate" (a se vedea Denisov, menționat mai sus, §§ 112-14). Această abordare a fost aplicată în cazuri care ridică probleme foarte diferite, în care Curtea a constatat că, pentru ca Articolul 8 să intre în joc, fie (i) trebuie să existe dovezi convingătoare că o presupusă neglijență din partea statului (de exemplu, de a furniza membrilor minorității rome acces la apă potabilă sigură - a se vedea Hudorovič și alții c. Slovenia, nr. 24816/14 și 25140/14, § 115 și 157, 10 martie 2020) a erodat efectiv drepturile de bază ale reclamantilor în conformitate cu această prevedere, sau (ii) atacul asupra unei persoane trebuie să atingă un anumit nivel de gravitate și să fie făcut într-un mod care să aducă prejudecăți dreptului persoanei de a se bucura de respect pentru viața sa privată (de exemplu, într-un caz privind declarațiile homofobe - a se vedea Beizaras și Levickas c. Lituania, nr. 41288/15, § 109, 14 ianuarie 2020). Evaluarea acestui nivel minim în astfel de cazuri este relativă și depinde de toate circumstanțele cazului, cum ar fi intensitatea și durata neplăcerii în cauză și efectele sale fizice sau mentale asupra sănătății sau calității vieții individului în timp ce măsura contestată trebuie să afecteze grav viața privată a reclamantului. În acest sens, Curtea reiterează că nivelul de severitate ocupă un loc important în cazurile în care existența unei probleme legate de viața privată este examinată în conformitate cu abordarea bazată pe

consecințe și că o caracteristică intrinsecă a acestei abordări este că reclamantul trebuie să prezinte dovezi convingătoare arătând că s-a atins pragul de severitate (a se vedea Denisov, menționat mai sus, §§ 111, 113 și 114).

111. Curtea a decis anterior că un discurs public al unui politician care neagă faptul că uciderea în masă a armenilor de către Imperiul Otoman a constituit genocid afectează dreptul armenilor la respect pentru demnitatea strămoșilor lor și dreptul la respect pentru identitatea lor și că atât identitatea etnică, cât și reputația strămoșilor sunt drepturi protejate în cadrul capitolului "viața privată" al Articolului 8 (a se vedea Perinçek c. Elveția [GC], nr. 27510/08, § 227, ECHR 2015 (extras)).

112. Curtea a decis, de asemenea, că stereotipurile negative ale unei grupuri, atunci când ating un anumit nivel, sunt capabile să influențeze sentimentul de identitate al grupului și sentimentele de autoapreciere și încredere în sine ale membrilor grupului. Este în acest sens că poate fi considerat că afectează viața privată a membrilor grupului (a se vedea cazurile menționate anterior Aksu, §§ 58-61, unde un reclamant de origine romă s-a simțit ofensat de anumite pasaje dintr-o carte care se concentra pe comunitatea romă, și Lewit, § 46, unde reclamantul s-a plâns că statul nu l-a protejat împotriva declarațiilor defăimătoare, într-un articol, despre foștii prizonieri de la Mauthausen, care, ca supraviețuitori ai Holocaustului, erau considerați ca formând un grup social (heterogen)). Se poate observa din argumentarea Curții în cazurile menționate anterior că întrebarea dacă "viața privată" a cuiva a fost afectată negativ de o declarație sau un act poate fi răspunsă numai pe baza totalității circumstanțelor cazului specific.

113. În cele din urmă, în cazul Behar și Gutman (menționat mai sus, § 67), Curtea a definit anumiți factori relevanți pentru deciderea dacă o declarație publică despre un grup social sau etnic a afectat "viața privată" a membrilor săi în sensul Articolului 8 din Convenție. Acești factori includ (dar nu sunt limitați) următoarele:

(a) caracteristicile grupului (de exemplu, dimensiunea sa, gradul său de homogenitate, vulnerabilitatea sa particulară sau istoria stigmatizării, și poziția sa față de societatea în ansamblu), (b) conținutul precis al declarațiilor negative despre grup (în special, gradul în care acestea ar putea transmite un stereotip negativ despre grup ca întreg și conținutul specific al acestui stereotip), și (c) forma și contextul în care au fost făcute declarațiile, răspândirea lor (care poate depinde de unde și cum au fost făcute), poziția și statutul autorului lor, și măsura în care ar putea fi considerate că au afectat un aspect central al identității și demnității grupului. Nu se poate spune că unul dintre acești factori primează întotdeauna; este interacțiunea lor care duce la concluzia finală cu privire la dacă "anumitul nivel" cerut conform Aksu (menționat mai sus, § 58) și "pragul de severitate" cerut conform Denisov (menționat mai sus, §§ 112-14) a fost atins, și dacă astfel Articolul 8 este aplicabil. Contextul general al fiecărui caz - în special clima socială și politică prevalentă în momentul în care au fost făcute declarațiile - poate fi, de asemenea, o considerație importantă.

(β) Aplicarea acestor principii în cazul de față

114. Curtea observă că întrebarea în acest caz este dacă redeschiderea procedurilor penale, achitarea persoanelor anterior condamnate cu efect final pentru crime legate de Holocaustul din România și eșecul autorităților de a informa publicul și reclamanții cu privire la aceste decizii și de a le acorda acces la dosarele referitoare la acele proceduri pot fi considerate ca afectând "viața privată" a reclamanților, supraviețuitori evrei ai Holocaustului din România, într-o măsură care să determine aplicarea Articolului 8 din Convenție în legătură cu ei.

115. Curtea reiterează că reclamanții au susținut că sunt evrei care au fost luați din casele lor din regiunile Moldovei și Bucovinei și plasați în ghetouri în vederea deportării ulterioare

în lagăre de concentrare și că primul reclamant a mai susținut că este supraviețuitor al pogromului de la Iași (a se vedea paragrafele 6 și 7 de mai sus).

116. Guvernul nu a negat statutul reclamanților ca evrei și ca victime ale Holocaustului (a se vedea paragrafele 75 de mai sus și 135 de mai jos).

117. Curtea a considerat deja supraviețuitorii Holocaustului ca fiind un grup social (heterogen) ai căror membri individuali pot fi afectați de stereotipizarea negativă a acestui grup (a se vedea jurisprudența citată la paragraful 112 de mai sus). De asemenea, a considerat că un discurs public al unui politician care neagă o ucidere în masă istoric stabilită a membrilor unui grup etnic afecta dreptul la respect pentru viața privată a membrilor grupului în cauză (a se vedea jurisprudența citată la paragraful 111 de mai sus). Mai mult, Curtea a considerat anterior în ceea ce privește negarea Holocaustului că, chiar dacă este îmbrăcată sub forma unei cercetări istorice imparțiale, trebuie întotdeauna să fie văzută ca conotând o ideologie antidemocratică și antisemitism și trebuie, astfel, să fie considerată ca fiind deosebit de tulburătoare pentru persoanele implicate (a se vedea Perinçek, citat mai sus, § 253, și cazurile citate în acel paragraf).

118. Prezentul caz nu privește exprimarea în public a opiniilor care neagă existența Holocaustului sau stereotipizarea negativă a supraviețuitorilor Holocaustului, totuși Curtea constată că principiile dezvoltate în cazurile menționate mai sus (a se vedea paragrafele 109-113 de mai sus) pot fi de asemenea folosite ca referință în cazul de față. Având în vedere acest lucru, Curtea observă, de asemenea, caracterul unic al acestui caz în care a stabilit deja că reclamanții au suferit de pe urma unor suferințe emoționale atunci când au aflat despre redeschiderea procedurilor penale și achitarea lui G.P. și R.D. (a se vedea paragraful 101 de mai sus). Această constatare distinge clar prezentul caz de cazul L.Z. c. Slovacia ((dec.), nr. 27753/06, §§ 74 și 75, 27 septembrie 2011), în care Curtea a considerat că argumentele reclamantului erau în principal orientate către problema generală a promovării fascismului și a consecințelor potențiale ale acestuia pentru societate. Procedurile din prezentul caz (care au condus la achitarea oficialilor militari de rang înalt condamnați pentru crime legate de Holocaust) și comportamentul autorităților în ceea ce privește aceste proceduri (eșecul de a informa publicul despre inițierea apelurilor extraordinare, păstrarea dosarelor de către serviciile secrete și refuzul inițial de a permite reclamanților accesul la acele dosare) au fost percepute de reclamanți, odată ce au aflat despre ele, ca fiind o negare a Holocaustului din România și a adevărului istoric despre acesta și au reînviat în ei trauma Holocaustului, din care au fost victime directe. În legătură cu acest punct, Curtea mai observă că achitățile au avut loc într-un moment marcat de punerea sub semnul întrebării a rolului autorităților române în Holocaustul din România și de onorarea criminalilor de război de către unii membri ai clasei politice (a se vedea paragrafele 21 și 46 de mai sus). În plus, în momentul în care reclamanții au aflat despre achitări, incidente antisemite aveau loc în România, iar acestea continuă să se întâmple și în prezent (a se vedea paragrafele 46 și 68 de mai sus).

119. Având în vedere toți acești factori și în lumina concluziei referitoare la statutul de victimă al reclamanților (a se vedea paragraful 104 de mai sus), Curtea acceptă că rezultatul procedurilor din 1998 și 1999, care au examinat rolul oficialilor militari de rang înalt în evenimente de o sensibilitate extremă cum ar fi Holocaustul, și contextul înconjurător al acestor proceduri a fost capabil să aibă un impact suficient asupra sentimentului de identitate și autoapreciere a reclamanților în calitate de evrei și supraviețuitori ai Holocaustului în România, astfel încât să le producă suferințe emoționale care să atingă „anumitul nivel” (a se vedea Aksu, citat mai sus, § 58) sau „pragul de severitate” necesar (a se vedea Denisov, citat mai sus, §§ 112-14). Articolul 8 din Convenție este, prin urmare, aplicabil în prezentul caz.

(ii) Aplicabilitatea Articolului 14

120. Articolul 14 din Convenție nu are o existență independentă și se aplică numai dacă faptele în cauză cad sub incidența uneia sau mai multor prevederi substanțiale ale Convenției sau ale Protocolurilor sale (a se vedea, printre multe alte autorități, Konstantin Markin c. Rusia [GC], nr. 30078/06, § 124, CEDO 2012 (extrase)). Întrucât, așa cum s-a stabilit mai sus, faptele din prezentul caz cad sub incidența Articolului 8 din Convenție, Articolul 14 este aplicabil, iar plângerea va fi, prin urmare, examinată și în această lumină.

3. Respectarea termenului de șase luni

121. Guvernul a susținut că reclamantii nu au respectat termenul de șase luni. S-au bazat pe argumentele rezumate la paragraful 76 de mai sus. Reclamantii și-au menținut poziția expusă la paragrafele 79-81 de mai sus.

122. Curtea reiterează că termenul de șase luni prevăzut de Articolul 35 § 1 din Convenție are mai multe scopuri. Scopul său principal este de a menține certitudinea juridică prin asigurarea examinării cazurilor care ridică probleme în conformitate cu Convenția într-un timp rezonabil și de a preveni ca autoritățile și alte persoane interesate să fie ținute într-o stare de incertitudine pentru o perioadă lungă de timp. În mod obișnuit, perioada de șase luni curge de la data deciziei finale în procesul de epuizare a căilor de atac interne. În cazul în care este clar încă de la început că reclamantului nu i se oferă o cale de atac efectivă, perioada curge de la data actelor sau măsurilor contestate, sau de la data la care reclamantul a luat cunoștință de acel act sau efectul său asupra sau prejudiciul adus reclamantului (a se vedea Mocanu și alții c. România [GC], nr. 10865/09 și alții, §§ 258-259, CEDO 2014 (extrase)).

123. În legătură cu prezentul caz, Curtea constată în primul rând că procedurile și cele două hotărâri în cauză au vizat evenimente istorice legate de Holocaust, evenimente care au afectat un număr important de persoane în România și, prin urmare, au fost de interes public (a se vedea paragraful 19 de mai sus). În acest context, Curtea constată că nu este în dispută faptul că reclamantii nu au fost părți în procedurile de achitare (a se vedea paragrafele 15-17 de mai sus) și nu a fost prezentată nicio dovadă de către Guvern pentru a atesta faptul că reclamantii, în calitate de victime directe ale evenimentelor în discuție, sau publicul au fost informați de autorități cu privire la inițierea procedurilor de către Procurorul General.

124. Curtea constată de asemenea că dosarele procedurilor de achitare nu au fost accesibile publicului, fiind stocate inițial în arhivele serviciilor secrete și ulterior la CNSAS, la care aveau acces doar anumite categorii de persoane (a se vedea paragrafele 38-41 de mai sus). În plus, cererile reclamantilor pentru acces la acele dosare au fost inițial respinse atât de către instanța care a pronunțat hotărârile de achitare, cât și de către instituția unde erau stocate dosarele în cauză în acel moment (a se vedea paragrafele 24-25 de mai sus). Prin urmare, chiar dacă hotărârile de achitare includ pe prima pagină mențiunea că au fost pronunțate în ședințe publice (a se vedea paragraful 17 de mai sus), această indicare singură nu permite Curții să concluzioneze că publicul a fost informat de autorități despre aceste proceduri. Această constatare este întărită și de susținerea Guvernului că reclamantii ar fi putut afla despre procedurile de achitare încă din 2004, odată cu publicarea raportului ICHR (a se vedea paragraful 76 de mai sus).

125. În ceea ce privește afirmațiile Guvernului că raportul ICHR din 2004 ar fi primit o atenție mediatică extinsă, Curtea constată că exemplele date în sprijinul acestei afirmații se referă doar la câteva publicații online disponibile pe site-ul INSHR-EW și un articol publicat în 2014 într-un număr al unei reviste specializate despre a cărei circulație sau distribuție nu s-a furnizat nicio informație (a se vedea paragraful 76 de mai sus). Nu a fost prezentată nicio dovadă cu privire la acoperirea pretinsă de către canalele media naționale accesibile publicului larg.

126. Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că prima dezvăluire a informațiilor credibile și verificabile către public (informații care includ date exacte ale achitărilor și copii ale hotărârilor) a avut loc cu ocazia conferinței INSHR-EW (a se vedea paragraful 23 de mai sus). Prin urmare, acceptă afirmația reclamanților că momentul în care au putut afla despre hotărârile de achitare și să se familiarizeze cu conținutul acestora a fost cu ocazia conferinței menționate mai sus, desfășurată la 26 ianuarie 2016 (a se vedea paragrafele 23 și 81 de mai sus). Aceștia și-au introdus cererea la 14 iulie 2016. Rezultă că obiecția Guvernului privind neîndeplinirea termenului de șase luni este neîntemeiată și trebuie, prin urmare, respinsă.

4. Neepuizarea căilor de atac interne

127. În ceea ce privește partea plângerii referitoare la lipsa accesului reclamanților la dosarele de achitare păstrate în arhivele CNSAS, Guvernul a susținut că reclamanții ar fi putut solicita instanțelor administrative (pe baza Legii nr. 544/2001 privind accesul la informațiile de interes public - a se vedea paragraful 44 de mai sus) ca CNSAS să le acorde acces fizic la dosarele de caz sau să le furnizeze copii certificate ale documentelor în cauză.

128. Reclamanții au susținut că, având în vedere faptul că procedura de acces la dosarele arhivate la CNSAS era reglementată prin prevederi legale speciale, o astfel de solicitare nu ar fi avut nicio bază în dreptul intern și nu ar putea fi considerată ca constituit o cale de atac eficientă.

129. Curtea observă într-adevăr că procedura de obținere a accesului la dosarele stocate de CNSAS este strict prevăzută de statutul său (a se vedea paragrafele 38-41 de mai sus) și reclamanții nu au îndeplinit condițiile necesare pentru un astfel de acces - așa cum au fost informați de CNSAS însuși (a se vedea paragraful 25 de mai sus). Conform unui principiu bine stabilit al dreptului, legea generală - cum ar fi Legea nr. 544/2001 menționată de Guvern - nu se aplică în prezența dispozițiilor speciale referitoare la aceleași chestiuni (a se vedea paragraful 45 de mai sus). Mai mult, Guvernul nu a prezentat niciun exemplu de decizii judecătorești care să dispună CNSAS să acorde acces la dosare în situații similare cu cea a reclamanților.

130. Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că obiecția Guvernului privind neepuizarea căilor de atac interne este nefondată și o respinge.

5. Concluzia cu privire la admisibilitatea plângerii

131. Curtea constată că această plângere nu este nici evident neîntemeiată, nici inadmisibilă pe alte motive prevăzute în articolul 35 din Convenție. Prin urmare, trebuie declarată admisibilă.

B. Fond

1. Argumentele părților

(a) Reclamanții

132. Reclamanții au susținut că achitarea celor doi militari care fuseseră anterior condamnați pentru crime legate de Holocaust constituie un act de negare a Holocaustului și contravine valorilor fundamentale prevăzute de articolele 8 și 14 ale Convenției. Au afirmat că, atunci când au descoperit întâmplător (a se vedea paragraful 23 de mai sus) că autoritățile au reabilitat pe G.P. și pe R.D., au suferit sentimente de umilire, vulnerabilitate, neputință, durere psihologică și traumă. Au simțit că persecuția și trauma la care au fost supuși în timpul Holocaustului au fost reevaluate și negate de autorități. Reînnoirea secretă a procedurilor

referitoare la Holocaust printr-o cale de atac extraordinară care a fost în întregime la discreția autorităților, achitățile ulterioare în absența unor noi dovezi și eșecul intenționat de a informa victimele au constituit încălcări grave ale dreptului reclamanților la viața privată și integritatea psihologică ca supraviețuitori ai Holocaustului; de asemenea, a constituit discriminare împotriva lor pe motive de origine etnică.

133. Reclamanții au mai susținut că, având în vedere dreptul lor la respectarea vieții private - așa cum este garantat de articolul 8 - au avut dreptul să fie informați cu privire la inițiativa Procurorului General de a solicita reînceperea procedurilor cu scopul de a achita pe R.D. și pe G.P. și, de asemenea, să fie informați despre rezultatul acestor proceduri. O astfel de informație a fost de o importanță deosebită pentru viața lor privată, pentru istoria lor personală, pentru experiența lor a Holocaustului și a proceselor ulterioare pentru crimele de război din anii 1950, pentru procesarea traumei psihologice pe care au suferit-o în legătură cu evenimentele din iunie 1941 și pentru simplul fapt de a cunoaște adevărul despre trecutul lor.

134. Reclamanții au reclamat faptul că dosarele judiciare referitoare la rejudecări conțineau informații de mare importanță pentru viața lor privată și care erau și de interes public. Referindu-se la cazul *Karsai v. Ungaria* (nr. 5380/07, § 35, 1 decembrie 2009), reclamanții au susținut că Curtea a decis deja, în cadrul unei dezbateri publice despre crearea unei statui comemorative pentru un fost prim-ministru care avea condamnări antisemite, că o dezbatere privind eforturile unei țări, care a avut episoade de totalitarism în istoria sa, de a se confrunța cu trecutul său era de cel mai mare interes public. Cu toate acestea, în ciuda interesului public deosebit în rejudecările în cazul de față, ele fuseseră, în opinia reclamanților, ținute secrete de autoritățile statului. Refuzul Înaltei Curți de Casație și Justiție de a adopta un rol activ în asigurarea accesului reclamanților la dosarele cauzelor a demonstrat rea-credință autorităților și dorința acestora de a ascunde informațiile de la reclamanți și public. În opinia reclamanților, acest eșec de informare nu avea nicio justificare rezonabilă.

(b) Guvernul

135. Guvernul a acceptat că rejudecările au generat controverse publice care au avut un impact asupra reclamanților în calitate de supraviețuitori ai Holocaustului care nu erau neapărat familiarizați cu legea. Cu toate acestea, au susținut că această controversă a fost generată și de numeroasele amendamente (unele dintre ele secrete) aduse legislației relevante după cel de-al Doilea Război Mondial și în timpul regimului comunist și de faptul că mai multe etape ale urmăririi penale și judecării criminalilor de război au fost afectate (cel puțin la nivelul percepției publice) de schimbările politice din acele vremuri și de faptul că majoritatea funcționarilor implicați în procesele de judecată pentru crime de război desfășurate în anii 1950 nu au fost nici judecători sau procurori de carieră și nici măcar practicieni în domeniul juridic. Prin urmare, controversele care ar fi putut deranja supraviețuitorii Holocaustului (care încă mai purtau amintirile acelor evenimente groaznice) ar fi putut fi, de asemenea, cauzate de inadecvările menționate mai sus, combinate cu standardele care au prevalat în acele zile în ceea ce privește desfășurarea procedurilor penale.

136. Guvernul a susținut, de asemenea, că reclamanții au obținut copii ale dosarelor în cauză și nu au pretins că acele copii nu erau complete sau că lipseau documente.

137. În cele din urmă, Guvernul a susținut că nu exista niciun element factual sau formulare în hotărârile din 1998 și 1999 care să indice că a avut loc discriminare pe motive etnice. Doar faptul că anumite infracțiuni pentru care cei doi militari fuseseră găsiți vinovați au fost examinate la momentul respectiv ca având un component etnic nu putea duce automat la concluzia că procedurile de rejudecare au fost discriminatorii pe motive etnice. Natura etnică a crimei nu implica automat un partizanat din partea judecătorilor care examinau cazul.

2. Evaluarea Curții

(a) Principii generale

138. Curtea reiterează că, în timp ce obiectul esențial al Articolului 8 al Convenției este de a proteja individul împotriva interferențelor arbitrare ale autorităților publice, pot exista, în plus față de această obligație negativă primară, obligații pozitive inerente într-un respect eficient pentru viața privată sau de familie și domiciliu. Răspunderea unui stat poate fi angajată din cauza actelor care au repercusiuni suficient de directe asupra drepturilor garantate de Convenție. În determinarea dacă această responsabilitate este efectiv angajată, trebuie avută în vedere comportamentul ulterior al statului respectiv (a se vedea *Moldovan and Others v. Romania* (no. 2), nos. 41138/98 and 64320/01, § 95, ECHR 2005-VII (extracts), și *Paketova and Others v. Bulgaria*, nos. 17808/19 and 36972/19, §§ 148-49, 4 octombrie 2022).

139. Indiferent de abordarea analitică adoptată - obligație pozitivă sau interferență - principiile aplicabile referitoare la justificarea în conformitate cu Articolul 8 § 2 sunt în mare măsură similare. În ambele contexte, trebuie avută în vedere echilibrul corect care trebuie realizat între interesele concurente ale individului și ale comunității în ansamblu. În ambele contexte, statul se bucură de un anumit grad de apreciere în determinarea măsurilor care trebuie luate pentru a asigura conformitatea cu Convenția. Marginile de apreciere lăsate autorităților vor avea tendința să fie mai înguste atunci când dreptul în discuție este crucial pentru posesia eficientă a drepturilor intime sau cheie ale individului. Acest lucru este cazul în special pentru drepturile conferite de Articolul 8, care sunt drepturi de importanță centrală pentru identitatea, autodeterminarea, integritatea fizică și morală a individului, menținerea relațiilor cu ceilalți și un loc stabil și sigur în comunitate (a se vedea, printre multe alte autorități, *Paketova and Others*, menționat mai sus, § 150).

140. Rolul Curții nu este să se substituie autorităților interne relevante în determinarea celor mai adecvate metode de protejare a indivizilor împotriva atacurilor la integritatea lor personală, ci mai degrabă să revizuiască, în conformitate cu Convenția, deciziile pe care acele autorități le-au luat în exercitarea puterii lor de apreciere. Cerința de "necesitate într-o societate democratică" în conformitate cu Articolul 8 § 2 ridică o problemă atât de procedură, cât și de substanță (ibid., § 151). O interferență va fi considerată "necesară într-o societate democratică" în ceea ce privește un obiectiv legitim dacă răspunde unei "necesități sociale stringente" și, în special, dacă este proporțională cu obiectivul legitim urmărit. În timp ce este responsabilitatea autorităților naționale să facă o evaluare inițială a necesității, evaluarea finală a faptului dacă motivele invocate pentru interferență sunt relevante și suficiente rămâne supusă revizuirii de către Curte pentru conformitate cu cerințele Convenției (a se vedea, printre alte autorități, *A.-M.V. v. Finland*, no. 53251/13, § 81, 23 martie 2017).

141. Cu privire la noțiunile de "viață privată" și autonomie personală, inclusiv identitatea etnică, în sensul articolului 8 din Convenție, Curtea se referă la principiile generale stabilite în cazurile referitoare la declarații publice de natură antisemită din punctul de vedere al reclamantilor evrei care se plâng că viața lor privată a fost afectată negativ de declarațiile respective. Prin urmare, în cazul *Lewit* (menționat mai sus, § 82), Curtea, în timp ce reiterează că atât în cadrul obligațiilor pozitive, cât și negative ale statului în temeiul articolului 8 trebuie avut în vedere echilibrul corect care trebuie realizat între interesele concurente ale individului și ale comunității în ansamblu și în ambele contexte statul se bucură de un anumit grad de apreciere, a constatat că instanțele interne nu au efectuat exercițiul de echilibrare menționat și, prin urmare, nu au respectat obligația lor procedurală în temeiul articolului 8 din Convenție. Într-un caz foarte recent, Curtea a decis că astfel de declarații care stereotipează negativ un grup etnic minoritar, în măsura

În care ating un anumit nivel de gravitate, ar putea fi considerate ca afectând viața privată a membrilor individuali ai grupului și că, prin urmare, exista o obligație pozitivă de a le acorda lor compensație în ceea ce privește acele declarații (a se vedea Behar and Gutman, menționat mai sus, § 99). Curtea a considerat în acel caz că, prin refuzul de a acorda reclamanților compensații în legătură cu declarațiile discriminatorii antisemite, autoritățile interne nu au reacționat în mod adecvat la discriminarea pe motive de origine etnică a reclamanților și nu au respectat obligația lor pozitivă de a asigura respectul pentru viața privată a reclamanților, încălcând astfel articolul 8 din Convenție citit în concordanță cu articolul 14 (ibid., § 106).

142. În ceea ce privește articolul 14 din Convenție, Curtea reiterează că discriminarea pe motive de origine etnică efectivă sau percepută constituie o formă de discriminare rasială care este un tip particular de discriminare și, în viziunea consecințelor sale periculoase, necesită din partea autorităților o vigilență specială și o reacție viguroasă. Este din acest motiv că autoritățile trebuie să folosească toate mijloacele disponibile pentru a combate rasismul, consolidând astfel viziunea democrației asupra unei societăți în care diversitatea nu este percepută ca o amenințare, ci ca o sursă de îmbogățire (a se vedea Timishev v. Russia, nos. 55762/00 and 55974/00, § 56, ECHR 2005-XII). Responsabilitățile autorităților în temeiul articolului 14 de a asigura respectul fără discriminare pentru o valoare fundamentală pot interveni și atunci când atitudinile rasiste posibile rezultând în stigmatizarea persoanei în cauză sunt în discuție în contextul articolului 8. Este cu atât mai mult atunci când aceste atitudini sunt afișate nu de persoane private, ci de agenți de stat (a se vedea Muhammad v. Spain, no. 34085/17, § 67, 18 octombrie 2022).

143. Curtea a acceptat de asemenea în cazurile anterioare că o diferență de tratament poate lua forma efectelor disproporționat de prejudiciabile ale unei politici generale sau măsuri care, deși exprimate în termeni neutri, discrimină un grup (a se vedea, de exemplu, Hugh Jordan v. United Kingdom, no. 24746/94, § 154, 4 mai 2001).

(b) Aplicarea acestor principii în prezenta cauză

144. Referindu-se la circumstanțele prezentei cauze, Curtea observă că reclamanții au declarat că s-au simțit umiliți și traumatizați din cauza revizuirii faptelor istorice și judiciare stabilite care, în opinia lor, au constituit o negare a violenței motivate etnic de care au fost victime în timpul Holocaustului.

145. Guvernul a acceptat că achitarea persoanelor condamnate pentru crime legate de Holocaust ar fi putut genera controverse publice și ar fi putut deranja supraviețuitorii Holocaustului, cum ar fi reclamanții. Cu toate acestea, ei au argumentat că controversele au fost de fapt cauzate de politica timpurilor istorice în discuție și că achitățile au fost necesare pentru a corecta nedreptatea procedurală.

146. Curtea observă în primul rând că, urmând o obligație impusă internațional, în 1945 autoritățile române au creat o comisie care a adunat dovezi în ceea ce privește presupusele crime de război (a se vedea paragraful 8 mai sus). Mai mulți ani mai târziu, în 1951, pornind de la probele adunate de acea comisie, un procuror din cadrul Parchetului de pe lângă Curtea de Apel București a întocmit un act de acuzare (a se vedea paragraful 10 mai sus) pe baza căruia instanțele ordinare - stabilite în conformitate cu legea în vigoare la acea vreme - au condamnat pe R.D. și G.P. pentru crime legate de Holocaust (a se vedea paragrafele 11 și 14 de mai sus). Chiar presupunând, așa cum a susținut Guvernul (a se vedea paragraful 135 de mai sus), că comisia nu ar fi fost compusă din ofițeri ai instanței sau persoane cu pregătire juridică, Curtea observă că cei doi militari în cauză în prezenta cauză au fost investigați, acuzați și judecați de către ofițeri ai instanței (procuror și instanțe penale și militare) în conformitate cu legea aplicabilă la momentul relevant și nu de Tribunalele Poporului.

147. Curtea observă în continuare că, după hotărârile definitive din 1953 și 1957 (respectiv (i) găsirea lui G.P. vinovat de colaborare la organizarea pogromului de la Iași și de organizarea și efectuarea directă a deportărilor evreilor din Basarabia și Bucovina și (ii) găsirea lui R.D. vinovat de ordonarea plasării unui număr mare de evrei în lagăre de concentrare), Procurorul General al României a folosit o cale extraordinară de atac în anii '90, folosirea căreia era la latitudinea sa discreționară și, în lipsa lui R.D. și G.P. (care decedaseră, a se vedea paragrafele 12 și 17 de mai sus), a solicitat instanțelor să redeschidă procesele penale și să îi achite pe cei doi militari de crimele menționate mai sus fără a da motive relevante pentru o astfel de cerere (a se vedea paragrafele 16 de mai sus și 148-150 de mai jos).

148. Referindu-se la aceleași probe ca cele care au stat la baza condamnărilor din 1953 și 1957, Curtea Supremă de Justiție l-a achitat în primul rând pe R.D., considerând că el a urmat doar ordine primite de la oficiali de rang superior (a se vedea paragraful 16 de mai sus). În legătură cu acest aspect, Curtea ia act că, potrivit regulilor dreptului internațional umanitar obișnuit, faptul că un act a fost ordonat de un superior nu echivalează cu o apărare în cadrul crimele de război (un principiu stabilit începând din 1945, în special în Cartelele Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg și Tokyo și mai târziu în Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale - a se vedea paragrafele 59-63 de mai sus). Ulterior, Curtea Supremă de Justiție l-a achitat și pe G.P., constatând că Secția a II-a a Statului Major General al Armatei Române (unde își desfășura funcțiile) nu a avut nicio implicare în pogromul de la Iași sau în deportarea și plasarea evreilor în ghetouri (a se vedea paragraful 16 de mai sus). Această constatare contrazice argumentația Curții Supreme de Justiție în ceea ce privește achitarea anterioară a lui R.D., care fusese superiorul direct al lui G.P. și a cărei implicare în plasarea evreilor în ghetouri și lagăre de concentrare - precum și implicarea Secției a II-a, pe care o conducea - fusese justificată de apărarea sa că a urmat pur și simplu ordine date de un superior. Mai mult, Curtea observă că constatările la care a ajuns Curtea Supremă de Justiție în procedurile care au condus la achitarea lui G.P. și R.D. contraziceau și declarațiile pe care cei doi acuzați le-au dat în fața instanțelor în procesele inițiale din 1953, când R.D. a susținut că nu a avut nicio implicare în măsurile împotriva evreilor, în timp ce G.P. a susținut că a urmat pur și simplu ordinele primite de la R.D. (a se vedea paragraful 11 de mai sus).

149. Curtea consideră că constatările Curții Supreme de Justiție care au condus la achitățile din 1998 și 1999 - și anume că doar trupele germane au fost implicate în pogromul de la Iași și în plasarea evreilor români în ghetouri și deportarea lor ulterioară - contrazic și probele scrise încă conținute în dosarele inițiale de condamnare (a se vedea paragraful 11 de mai sus) și constatările proprii ale instanței că plasarea evreilor în ghetouri în vederea deportării lor ulterioare se bazase pe liste de nume întocmite de Serviciul Special de Informații Român și de jandarmerie (a se vedea paragraful 16 de mai sus). Concluzionând că pogromul de la Iași și plasarea evreilor români în ghetouri și deportarea lor ulterioară au fost organizate și efectuate exclusiv de germani, instanța a ignorat și contextul istoric reflectat de măsurile antisemite luate de Guvernul României însuși la acea vreme (a se vedea paragraful 5 de mai sus).

150. În plus, analizând raționamentul deciziilor de achitare din 1998 și 1999 în cadrul definiției internațional acceptate a negării și distorsionării Holocaustului (a se vedea paragraful 47 de mai sus), Curtea observă că constatările Curții Supreme de Justiție (și anume că doar trupele germane au efectuat pe teritoriul României acțiuni împotriva evreilor și că R.D. a urmat doar ordine emise de un superior) pot fi văzute obiectiv ca scuze sau eforturi de a estompa responsabilitatea și de a arunca vina pe o altă națiune pentru Holocaust, contrar faptelor istorice bine stabilite - toate acestea fiind elemente ale negării și distorsionării Holocaustului.

151. În acest punct, Curtea își amintește jurisprudența sa extensivă în cazuri privind libertatea de exprimare în legătură cu declarații publice care neagă Holocaustul sau alte declarații referitoare la crimele naziste, precum și declarații sau publicații care denigreză un grup etnic sau

reputația strămoșilor. Un rezumat al acestei jurisprudențe poate fi găsit în cazurile Perinçek (menționat mai sus, §§ 200-225) și Pastörs c. Germania (nr. 55225/14, § 36-38, 3 octombrie 2019). În aceste cazuri, Curtea a stabilit că, în lumina rolului lor istoric și a experienței lor, statele care au experimentat ororile naziste pot fi considerate ca având o responsabilitate morală specială de a se distanța de atrocitățile în masă comise de naziști (a se vedea Pastörs, menționat mai sus, § 48; Perinçek, menționat mai sus, §§ 242-243; și Nix c. Germania (dec.), nr. 35285/16, 13 martie 2018). Pe baza acestui raționament, Curtea a concluzionat în cazurile menționate mai sus că declarațiile (care au fost înțelese de instanțele naționale ca constituind negarea extinderii exterminării în masă a evreilor, așa cum au fost raportate de istorici) au afectat demnitatea evreilor în măsura în care au justificat un răspuns în conformitate cu dreptul penal; prin urmare, sentința de opt luni de închisoare (suspendată sub supraveghere) primită de autorul declarațiilor în cauză nu a depășit marginea de apreciere a autorităților (a se vedea Pastörs, menționat mai sus, § 48). Deși cazurile menționate mai sus care implicau declarații antisemite sau negarea Holocaustului au implicat exercitarea echilibrului necesar între drepturile concurente prevăzute de Convenție ale persoanelor private, a fortiori, Curtea consideră că aceste principii sunt, de asemenea, aplicabile în cazul de față, unde presupusele acte discriminatorii au fost efectuate de autorități statale.

152. În ceea ce privește contextul internațional înconjurător al condamnărilor inițiale și al achitărilor ulterioare, Curtea observă că, potrivit acordului internațional semnat în 1945 (a se vedea paragraful 32 de mai sus), România era obligată să pună capăt tuturor organizațiilor fasciste de pe teritoriul său, să abroge legislația și măsurile discriminatorii și să aresteze și să trimită în fața instanțelor pe cei acuzați de crime de război. Un datorie de a aresta, de a urmări penal și de a trimite în fața instanței pe cei suspectați de crime de război și crime împotriva umanității - care se numără printre cele mai grave crime în dreptul internațional - a existat și încă există în dreptul internațional în general; această datorie derivă din diverse documente internaționale (a se vedea paragrafele 51-57 de mai sus) și din regulile de drept internațional umanitar consuetudinar (a se vedea paragraful 58 de mai sus). În acest sens, Curtea reiterează că a decis anterior că atunci când ia în considerare obiectul și scopul prevederilor Convenției, ia în considerare și contextul juridic internațional al întrebării legale înaintea sa; standardele juridice internaționale sau naționale comune ale statelor europene reflectă o realitate pe care Curtea nu o poate neglija atunci când este chemată să clarifice domeniul de aplicare a unei prevederi a Convenției pe care mijloacele mai convenționale de interpretare nu i-au permis să o stabilească cu un grad suficient de certitudine (a se vedea, mutatis mutandis, Opuz c. Turcia, nr. 33401/02, § 184, 9 iunie 2009).

153. În ceea ce privește presupusa neinformare a publicului sau a reclamantilor cu privire la inițierea apelurilor extraordinare și a achitărilor, Curtea constată (așa cum au constatat și reclamantii - a se vedea paragraful 134 de mai sus) că retrialurile au vizat fără îndoială o chestiune de cel mai înalt interes public - responsabilitatea pentru Holocaust; în consecință, publicul larg și, prin urmare, și reclamantii (în calitate de supraviețuitori ai Holocaustului) ar fi trebuit să fie informați cu privire la proceduri și rezultatul acestora. Mai mult, principiile internaționale care existau deja la momentul retrialurilor menționează că victimele crimelor trebuie informate cu privire la faptul că procedurile au fost inițiate și cu privire la evoluția cazurilor lor, și trebuie să aibă acces la justiție și la asistență adecvată (a se vedea paragraful 64 de mai sus). Cu toate acestea, Curtea constată că nu a fost prezentat niciun dovadă că a fost făcută vreo anunțare publică sau că a avut loc vreo dezbateră publică despre procedurile în cauză până la conferința INSHR-EW din 2016 (a se vedea paragrafele 23 și 123-126 de mai sus). În plus, fișierele referitoare la condamnărilor inițiale din 1953 și 1957 și fișierele referitoare la procedurile de retrial au fost păstrate de serviciile secrete chiar și după căderea regimului comunist și ulterior de CNSAS (a se vedea paragraful 17 de mai sus), fiind impuse condiții restrictive pentru posibilitatea de acces

din exterior (a se vedea paragrafele 38-41 de mai sus). Mai mult, primele încercări ale reclamanților de a accesa aceste fișiere au fost respinse de autoritățile relevante fără a fi furnizată vreo justificare rezonabilă (a se vedea paragrafele 24-28 de mai sus). Este adevărat, așa cum a remarcat Guvernul, că reclamanților li s-a acordat în cele din urmă acces la fișiere; totuși, acest lucru s-a întâmplat doar după încercările anterioare nereușite ale reclamanților. Mai mult, nu a avut loc niciodată o explicație publică oficială sau o dezbatere cu privire la depunerea cererii de redeschidere a procedurilor de către Procurorul General în absența unor motive relevante, sau cu privire la achitățile ulterioare.

154. În concluzie, Curtea constată că autoritățile nu au adus oficial la cunoștința publicului achitățile (a se vedea paragrafele 123-126 de mai sus). Reclamanții au aflat despre acestea întâmplător, mulți ani după ce acestea au avut loc. Mai mult, hotărârile pronunțate ca rezultat al retrierurilor din 1998 și 1999 nu au fost accesibile publicului, iar reclamanților li s-a refuzat inițial accesul la acele hotărâri. Curtea consideră că aceste elemente, împreună cu constatările și raționamentul oferit de Înalta Curte de Justiție pentru deciziile sale de achitare (a se vedea paragrafele 148-150 de mai sus), ar fi putut provoca în mod legitim în rândul reclamanților sentimente de umilință și vulnerabilitate și să le cauzeze traume psihologice.

155. Considerațiile de mai sus sunt suficiente pentru a permite Curții să concluzioneze că, în lumina cazului în ansamblul său, autoritățile interne nu au oferit motive relevante și suficiente pentru acțiunile lor care au dus la revizuirea condamnărilor istorice pentru crime legate de Holocaust în absența unor noi dovezi și prin reinterprețarea faptelor stabilite istoric și negarea responsabilității oficialilor de stat pentru Holocaust (în contradicție cu principiile dreptului internațional). Prin urmare, acțiunile autorităților au fost excesive și nu pot fi justificate ca fiind "necesare într-o societate democratică".

156. Prin urmare, a existat o încălcare a Articolului 8 din Convenție citit împreună cu Articolul 14.

III. ALTE PRESUPUSE ÎNCĂLCĂRI ALE CONVENȚIEI

157. În cele din urmă, reclamanții s-au plâns că refuzul autorităților de a le acorda accesul la dosarele privind procedurile de apel extraordinar a încălcat dreptul lor de acces la o instanță în sensul articolului 6 § 1 din Convenție. Mai mult, s-au plâns că atitudinea autorităților menționată mai sus a constituit, de asemenea, discriminare pe motive de origine etnică, în încălcare a garanțiilor prevăzute de Articolul 1 al Protocolului nr. 12 la Convenție.

158. Curtea consideră că, în lumina întregului material în posesia sa și în măsura în care aspectele plângerilor sunt în competența sa, aceste plângeri fie nu îndeplinesc criteriile de admisibilitate stabilite în articolele 34 și 35 ale Convenției, fie nu dezvăluie niciun aspect al unei încălcări a drepturilor și libertăților consacrate în Convenție sau în Protocoalele sale. Prin urmare, acestea ar trebui declarate inadmisibile.

IV. APLICAREA ARTICOLULUI 41 DIN CONVENȚIE

159. Articolul 41 al Convenției prevede:

"Dacă Curtea constată că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale, iar legea internă a Părții Contractante Înalte interesate permite doar despăgubirea parțială să fie făcută, Curtea va acorda, dacă este necesar, satisfacție echitabilă părții vătămate."

A. Daune

160. Reclamanții nu au cerut nicio compensație pentru daune patrimoniale sau nepatrimoniale. Ei au susținut că problema în acest caz este o chestiune de principiu și că nicio compensație financiară nu poate corespunde prejudiciului mental, umilinței și suferinței psihologice suferite ca rezultat al acțiunilor statului. În aceste circumstanțe, Curtea consideră că nu există temei pentru acordarea vreunei sume în ceea ce privește daunele.

B. Costuri și cheltuieli

161. Reclamanții au solicitat un total de 8.500 de euro (EUR) după cum urmează: 316 EUR pentru costurile poștale suportate în ceea ce privește procedurile înaintate autorităților interne și în fața Curții, documentate prin facturi relevante, și 2.711 EUR în taxe de reprezentare legală suportate în timpul procedurilor interne și în fața Curții, documentate prin copii ale contractelor de reprezentare legală și facturi care specifică "asistență juridică" în ceea ce privește procedurile interne și "redactarea cererii la CEDO" și "reprezentarea în fața instituției care primește cererea" în ceea ce privește procedurile în fața Curții. De asemenea, au solicitat 5.473 EUR pentru cheltuielile suportate de CRJ în timpul reprezentării reclamanților în fața autorităților interne și în fața Curții.

162. Guvernul a susținut că cererea este excesivă și nejustificată deoarece contractele de reprezentare legală nu specificau exact ce tip de lucru a fost efectuat de avocat.

163. Conform jurisprudenței Curții, un reclamant are dreptul la rambursarea costurilor și cheltuielilor doar în măsura în care s-a arătat că acestea au fost efectiv și necesar suportate și sunt rezonabile ca sumă. În cazul de față, având în vedere documentele aflate în posesia sa și criteriile de mai sus, Curtea consideră rezonabil să acorde suma de 8.500 de euro pentru acoperirea costurilor sub toate aspectele, plus orice taxe care ar putea fi datorate de reclamanți.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA,

1. *Declară*, cu majoritate de voturi, plângerea în temeiul articolului 8 împreună cu articolul 14 al Convenției ca admisibilă și restul cererii ca inadmisibilă;

2. *Constată*, cu unanimitate de voturi, că a avut loc o încălcare a articolului 8 împreună cu articolul 14 al Convenției;

3. *Constată*, cu unanimitate de voturi,

- (a) că statul pârât trebuie să plătească reclamanților suma de 8.500 de euro (opt mii cinci sute de euro), plus orice taxe care ar putea fi datorate de reclamanți, în termen de trei luni de la data la care hotărârea devine definitivă în conformitate cu articolul 44 § 2 din Convenție, pentru acoperirea costurilor și cheltuielilor;
- (b) că, începând cu expirarea celor trei luni menționate mai sus și până la achitare, se va plăti dobândă simplă în cuantumul sumei de mai sus la o rată egală cu rata de împrumut marginal a Băncii Centrale Europene pe perioada de întârziere plus trei procente.

Întocmită în limba engleză și comunicată în scris la 23 aprilie 2024, în conformitate cu articolul 77 §§ 2 și 3 din Regulamentul Curții.

Andrea Tamietti
Grefier

Gabriele Kucsko-Stadlmayer
Președinte

În conformitate cu articolul 45 § 2 din Convenție și cu articolul 74 § 2 din Regulamentul Curții, opinia separată a judecătorului Rădulețu, alăturată de judecătorii Vehabović și Guerra Martins, este anexată la această hotărâre.

G.K.S.
A.N.T.

OPINIA PARȚIAL ÎN DEZACORD A JUDECĂTORULUI RĂDULEȚU, LA CARE SE ALĂTURĂ JUDECĂTORII VEHABOVIĆ ȘI GUERRA MARTINS

1. Deși am votat pentru constatarea unei încălcări a Articolului 8 în legătură cu Articolul 14 al Convenției, nu pot fi de acord cu majoritatea atunci când susține că Curtea nu are competență *ratione temporis* să analizeze plângerea sub aspectul Articolului 3. În opinia mea, Curtea deține astfel de competențe în principal deoarece faptele contestate în cererea introdusă, respectiv redeschiderea proceselor și achitățile ulterioare ale făptuitorilor, au avut loc în 1998 și 1999, câțiva ani după ce Convenția a intrat în vigoare în ceea ce privește România (20 iunie 1994). Nu pot specula în legătură cu faptul dacă Curtea ar fi constatat o încălcare a Articolului 3 dacă ar fi evaluat o astfel de cerere pe fond. Ceea ce doresc să subliniez aici este doar că Curtea ar fi trebuit să-și afirme competența temporală cu privire la această problemă.

2. În acest context, în opoziție cu opinia majorității, consider că concluziile Curții în cauza Janowiec și alții v. Rusia ([GC], nr. 55508/07 și 29520/09, CEDO 2013) nu sunt relevante pentru cazul de față. Cele două teste pe care Curtea le-a dezvoltat sau clarificat în acea cauză - testul "conexiunea reală" și testul "valorile Convenției" - nu sunt potrivite aici. Mai multe argumente pot fi aduse în acest sens.

3. În Janowiec și alții, evenimentul declanșator a fost o crimă de război comisă de serviciile secrete sovietice în 1940 împotriva prizonierilor de război polonezi. Nu a fost desfășurat niciodată un proces penal împotriva făptuitorilor acelei crime de amploare, fie înainte, fie după data intrării în vigoare a Convenției ("data critică") în ceea ce privește Federația Rusă. După 1990 au avut loc unele investigații penale, dar acestea au fost întrerupte brusc în 2004. În plus, reclamanții în acea cauză au fost doar rudele victimelor.

În cazul de față, însă, situația este clar diferită. Crimelor împotriva umanității și crimelor de război le-au fost victime comunitatea evreiască, în principal în anii 1941 și 1942, de către autoritățile militare și civile române (inclusiv un pogrom la Iași în iunie și iulie 1941, în care au murit mai mult de 13.000 de evrei, și plasarea populației evreiești în ghetouri în așteptarea deportării în Transnistria). Cei doi reclamanți, spre deosebire de cazul Janowiec, sunt supraviețuitori ai acelor crime grave, nu doar rude ale victimelor. Aceștia au acum 97, respectiv 95 de ani.

4. Spre deosebire de fosta Uniune Sovietică în Janowiec, statul român a recunoscut, într-o anumită măsură, implicarea sa în acele crime în septembrie 1944 și apoi a efectuat investigații penale autentice care au stabilit răspunderea penală a principalilor făptuitori. În acest context, au avut loc mai multe procese importante începând din 1945. Fostul prim-ministru, Ion Antonescu, împreună cu unii dintre miniștrii săi și guvernatorul civil al Transnistriei, au fost condamnați și executați în 1946 pentru diverse crime, inclusiv cele comise împotriva populației evreiești din Moldova și Transnistria. Ca parte a acestui efort de justiție tranzitorie, doi dintre liderii militari implicați în evenimentele menționate anterior - R.D. și G.P. - au fost judecați între 1953 și 1957, găsiți vinovați în fond de acele crime și condamnați la închisoare. Astfel, spre deosebire de fosta Uniune Sovietică în Janowiec, statul român nu numai că a recunoscut crimele și implicarea sa prin agenții săi, dar a investigat, a persecutat, a judecat și a condamnat făptuitorii individuali într-un interval rezonabil de timp, după cel de-al Doilea Război Mondial. În concluzie, din perspectiva victimelor, justiția a fost făcută la acea vreme, dreptul lor la adevăr a fost respectat, iar statul și-a îndeplinit obligațiile procedurale în acest sens, așa cum au emansat din dreptul național și internațional.

5. Deci, atunci când România a ratificat Convenția la 20 iunie 1994, acele crime fuseseră deja investigate de mult și făptuitorii judecați. Sentințele penale definitive pronunțate de instanțele

naționale între 1953 și 1957 erau aplicabile la data critică (20 iunie 1994), asigurând astfel principiul certitudinii legale.

6. Spre deosebire de cazul Janowiec, reclamanții din prezentul caz nu au contestat niciun aspect al sentințelor din perioada 1953-1957 sau a oricărei alte acțiuni sau inacțiuni ale autorităților naționale care au avut loc înainte de data ratificării Convenției. Dimpotrivă, cererea lor s-a concentrat exclusiv pe retrimiteră în judecată și achitarea ulterioară a lui R.D. și G.P. de către Curtea Supremă de Justiție în anii 1998 și 1999, la câțiva ani după intrarea în vigoare a Convenției în ceea ce privește România. Reclamanții s-au plâns în mod specific de redeschiderea procedurilor după data critică, de rezultatele acestora și de faptul că acestea au fost ținute secrete. Astfel, acțiunile contestate în temeiul Articolului 3 au avut loc în întregime după data critică, nu înainte de aceasta. Înainte de 20 iunie 1994, statul român a luat toate măsurile necesare în conformitate cu dreptul național și internațional: a judecat, a condamnat și a pedepsit cei doi făptuitori individuali.

7. Pentru toate aceste motive, cred că hotărârea Janowiec nu poate fi aplicată și, în consecință, cele două teste dezvoltate sau clarificate în aceasta nu pot fi utilizate în cazul prezent. Pare destul de clar că Curtea are competență temporală în cazul de față, deoarece redeschiderea proceselor și achitățile ulterioare au avut loc în întregime după data critică. În acest context, data crimelor de război și a crimelor împotriva umanității este irelevantă, deoarece, la data critică (20 iunie 1994), statul român își îndeplinise toate obligațiile sale procedurale pozitive relevante în conformitate cu dreptul național și internațional. În plus, așa cum s-a menționat mai sus, cei doi reclamanți s-au concentrat exclusiv pe cele două achitări din 1998 și 1999. În acest context, Curtea ar fi trebuit să constate că avea competență temporară pentru a examina plângerile ridicate de reclamanți în temeiul Articolului 3, atât în sine, cât și în legătură cu Articolul 14 din Convenție.